

**UCHWAŁA NR XXIV/.../26
RADY GMINY SUCHY LAS**

z dnia 28 maja 2026 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Suchy Las
na lata 2026-2029**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), Rada Gminy Suchy Las uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Suchy Las na lata 2026-2029, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Suchy Las.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

DLA GMINY SUCHY LAS

NA LATA 2026-2029

(Opracował Przemysław Bobrowski)

SUCHY LAS

2025

Spis treści

1.	Wstęp.....	5
1.1.	Charakterystyka i zarys historii gminy	5
1.2.	Postanowienia ogólne	14
1.3.	Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	16
1.4.	Podstawy prawne opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	17
1.4.1.	Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.	17
1.4.2.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	18
1.4.3.	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	18
1.4.4.	Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami	20
1.4.5.	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 roku o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu 20	
2.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	22
2.1.	Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju	22
2.1.1.	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.....	22
2.2.	Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 23	
2.2.1.	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	23
2.2.2.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	24
2.2.3.	Programem opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024.....	26
2.2.4.	Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego	28
2.3.	Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z Powiatowym Programem Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Poznańskiego na lata 2025-2028.....	37
3.	Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	41
3.1.	Obiekty zabytkowe, nieruchome wpisane do rejestru zabytków	48
3.1.1.	BIEDRUSKO.....	48
3.1.2.	CHLUDOWO.....	48
3.1.3.	CHOJNICA.....	48
3.1.4.	GOLĘCZEWO.....	48
3.1.5.	JELONEK	50
3.1.6.	ZŁOTNIKI	50
3.2.	Obiekty z terenu gminy Suchy ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	51
3.2.1.	BIEDRUSKO.....	51
3.2.2.	CHLUDOWO.....	51
3.2.3.	CHOJNICA.....	53
3.2.4.	GOLĘCZEWO.....	53
3.2.5.	JELONEK	55
3.2.6.	SUCHY LAS.....	55
3.2.7.	ZIELĄTKOWO	55
3.2.8.	ZŁOTKOWO	55
3.2.9.	ZŁOTNIKI	56

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SUCHY LAS NA LATA 2026-2029

3.3.	Wykaz najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy.....	57
3.3.1.	CHLUDOWO.....	57
3.4.	Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków, cmentarze.....	57
3.4.1.	Historyczne założenie ruralistyczne.....	57
3.4.2.	Zabytkowe parki na terenie gminy.....	58
3.4.3.	Zabytkowe cmentarze na terenie gminy.....	59
3.5.	Zabytki archeologiczne.....	60
3.5.1.	Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.....	60
3.5.2.	Stanowiska o własnej formie krajobrazowej z terenu gminy.....	60
3.5.3.	Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków łącznie z funkcją oraz analizą chronologiczną.....	60
4.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	63
4.1.	Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków:.....	63
4.2.	Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Suchy Las na lata 2022-2030.....	65
4.3.	Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Suchy Las.....	65
4.4.	Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	69
4.5.	Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Gminy w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	70
4.6.	Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Gminy w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, uregulowano zasady i warunki sytuowania oraz dopuszczalne gabaryty m.in. tablic reklamowych i urządzeń reklamowych.....	71
4.7.	Uwarunkowania wynikające z Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych w Gminie Suchy Las.....	72
4.8.	Uwarunkowania wynikające z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Suchy Las na lata 2017-2025.....	74
4.9.	Uwarunkowania wynikające ze sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Suchy Las na lata 2022-2025.....	74
4.9.1.	Gminna ewidencja zabytków i zabytków archeologicznych:.....	75
4.9.2.	Inwentaryzacja obiektów tzw. „małej architektury:.....	75
4.9.3.	Renowacja obiektów zabytkowych:.....	75
4.9.4.	Edukacja i promocja zabytków gminy Suchy Las.....	77
4.9.5.	Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej.....	79
4.9.6.	Nadzór nad prowadzonymi robotami ziemnymi podczas realizacji inwestycji planowanych przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.....	80
4.9.7.	Gminny Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	80
5.	Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.....	81
5.1.	Cele wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	81
5.2.	Cele wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Suchy Las.....	81
5.3.	Cele wynikające z Uchwały nr XXIX/317/21 Rady Gminy Suchy Las z 28 stycznia 2021 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	82

6.	Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	83
6.1.	Podstawowe kierunki działań.....	85
6.1.1.	Gminna ewidencja zabytków:.....	85
6.1.2.	Gminna ewidencja stanowisk archeologicznych:.....	86
6.1.3.	Inwentaryzacja zabytków tzw. „małej architektury”.....	86
6.1.4.	Renowacja obiektów zabytkowych.....	86
6.1.5.	Ścieżki i szlaki edukacyjno - turystyczne.....	87
6.1.6.	Edukacja i promocja zabytków gminy Suchy Las.....	88
6.1.7.	Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej.....	88
6.1.8.	Kontakty z właścicielami obiektów zabytkowych.....	88
6.1.9.	Nadzór nad prowadzonymi robotami ziemnymi podczas realizacji inwestycji planowanych przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.....	89
6.1.10.	Coroczna aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	89
6.2.	Terminarz realizacji zadań i potencjalne źródła finansowania.....	89
7.	Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	91
8.	Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	91
9.	Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	92
	Bibliografia.....	93

1. Wstęp

1.1. Charakterystyka i zarys historii gminy

Gmina Suchy Las, należąca do powiatu poznańskiego, jedna z 226 gmin województwa, położona jest w centrum Wielkopolski, na północ od miasta Poznania, w granicach aglomeracji poznańskiej. Gmina od południa graniczy z miastem Poznań, od zachodu z gminą Rokietnica, od północy z gminą miejską Oborniki, a od wschodu przez Wartę z gminami Murowana Goślina i Czerwonak. Aglomeracja poznańska, a wraz z nią gmina Suchy Las, postrzegana jest jako jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów i to nie tylko w skali województwa oraz regionu, ale i w skali całego kraju. Przez gminę przebiegają dwa ważne szlaki komunikacyjne: droga krajowa nr 11 z Poznania przez Piłę do Koszalina oraz linia kolejowa Poznań – Piła - Kołobrzeg.

Powierzchnia gminy wynosi 11 605 ha, z czego użytki rolne zajmują około 26% powierzchni a lasy 28%. Cechą charakterystyczną jest obecność na terenie gminy poligonu wojskowego zajmującego blisko 63 % jej obszaru. Gminę zamieszkuje 20 870 osób (stan na 31.12.2024 r.). Sieć osadniczą gminy tworzy 8 miejscowości: Biedrusko, Chludowo, Golęczewo, Jelonek, Suchy Las, Zielątkowo, Złotkowo i Złotniki. Rada Gminy Suchy Las powołała uchwałami 11 jednostek pomocniczych, wśród których jest 6 sołectw (Chludowo, Golęczewo, Jelonek, Zielątkowo, Złotkowo i Złotniki-Wieś) oraz 5 osiedli (Suchy Las, Suchy Las – Wschód, Biedrusko, Złotniki-Osiedle, Osiedle-Grzybowe).

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski Jerzego Kondrackiego obszar gminy Suchy Las należy do makroregionu Pojezierza Wielkopolskiego z dwoma mezoregionami: Pojezierzem Poznańskim i Poznańskim Przełomem Warty (Kondracki 2000). Przez teren gminy przebiega z zachodu na wschód ciąg moren fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia, których kulminacją jest Góra Moraska (153 m n.p.m.). Ukształtowanie powierzchni gminy urozmaicają pagórki morenowe, zajmujące blisko 3/4 jej powierzchni, a większość leży na wysokości około 100 m n.p.m. Najniżej położone są tereny przylegające bezpośrednio do Warty w okolicach Biedruska.

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie gminy pochodzą ze schyłku plejstocenu, z okresu nazywanego późnym paleolitem (około 10 000-8000 lat p.n.e.). W Zielątkowie znaleziono narzędzia wykonane z krzemienia, w tym grot strzały (liściak) wykonany przez łowców-zbieraczy kultury świderskiej. Na obszarze dzisiejszych Złotnik znaleziono ślady obozowisk ludności mezolitycznej, trudniącej się także łowiectwem i zbieractwem oraz wytwarzaniem narzędzi z krzemienia, kości, rogów i drewna, zamieszkującej obszary Niżu (około 8000-4500 lat p.n.e.).

W Biedrusku i Złotkowie natrafiono na pozostałości osad najstarszych na terenie Polski kultur neolitycznych, należących do tzw. cyklu kultur wstęgowych wczesnego i środkowego neolitu. W Złotnikach natrafiono na osadę kultury amfor kulistych, a w Biedrusku, Chłudowie, Gołęczewie, Suchym Lesie, Zielątkowie i Złotkowie, pozostałości osad kultury pucharów lejkowatych. Społeczności kultur neolitycznych oraz wczesnej epoki brązu (4500-1300 lat p.n.e.) prowadziły bardziej osiadły od paleolitycznych i mezolitycznych łowców-zbieraczy tryb życia i zajmowały się przede wszystkim hodowlą zwierząt i uprawą ziemi. Nadal wytwarzały narzędzia z krzemienia i kamienia oraz ceramikę naczyniową. Szczególnie intensywne osadnictwo na terenie gminy pochodzi z młodszych okresów epoki brązu (1300-700 lat p.n.e.) i wczesnej epoki żelaza (700-400 lat. p.n.e.-okres halszacki i 400-150-okres lateński), kiedy to Wielkopolskę zamieszkiwały społeczności kultur, łużyckiej, pomorskiej oraz grobów podkloszowych. Ślady osadnictwa z tego okresu znaleziono na terenie wszystkich miejscowości leżących na obszarze gminy. Powszechnym zwyczajem tych trudniących się uprawą roślin i hodowlą zwierząt społeczności było palenie ciał zmarłych na stosach i składanie przepalonych kości do glinianych naczyń (popielnic), a następnie grzebanie ich na płaskich cmentarzyskach, bądź w późniejszym okresie, w grobach mających formę kamiennych skrzyń. Kolejnymi mieszkańcami terenów dzisiejszej gminy były społeczności kultury przeworskiej, które zajmowały Wielkopolskę w okresie wpływów rzymskich (około 150 lat p.n.e.- 500 r. n.e.). Ślady intensywnego osadnictwa z tego czasu znaleziono w Biedrusku, Chłudowie, Gołęczewie, Suchym Lesie, Zielątkowie, Złotnikach i Złotkowie. Kolejne relikty intensywnego osadnictwa na terenie gminy Suchy Las pochodzą z okresu średniowiecza oraz czasów nowożytnych. Prawdopodobnie już w VII wieku tereny dzisiejszej gminy leżały na obszarach zajmowanych przez Polan. W tym czasie wspólnoty rodowe (podstawowe jednostki organizacji społecznej) skupiały się w większe związki-plemiona. Podstawą obrony terytorium zajmowanego przez plemię były grody obronne. Na terenie dzisiejszej gminy istniały niegdyś grody w Chojnicy, Glinnie (zachowany do dziś) i Złotnikach. W okresie formowania się państwa Polskiego, w X wieku i czasach wczesnopiastowskich podstawowym zawiązkiem terytorialno- sąsiedzkim były tzw. opola, które w XII wieku stały jednostkami administracyjnymi z przynależnymi wsiami. Najważniejszą część opola stanowiła ufortyfikowana osada nazywana czołem, w której odbywały się wiece. W XIV wieku większość obszarów dzisiejszej gminy wchodziła w skład opola z czołem w Chojnicy. Wśród ponad 40 wsi należących do opola chojnickiego były m.in. Suchylas (ob. Suchy Las), Chłudowo, Glinno, Biedzrowsko (ob. Biedrusko). W późniejszym okresie opola zostały zastąpione innymi jednostkami podziału terytorialnego gminami (miejskimi bądź wiejskimi), składającymi się z jednej lub kilku wsi. Okres od XIII-XV wieku, to czas lokacji większości istniejących do dziś lub niezachowanych już wsi

z terenu dzisiejszej gminy Suchy Las. Wiek XVI przyniósł na terenie całego kraju rozwój gospodarki oparty na folwarkach pańszczyźnianych zajmujących się hodowlą zwierząt i uprawą zbóż. Na terenie dzisiejszej gminy pojawiły się folwarki szlacheckie, ale zachowane zostały też tradycyjne wsie służebne świadczące na rzecz poznańskich joannitów czy cysterek z Owińsk. Hamujący wpływ na rozwój kraju, w tym tereny dzisiejszej gminy Suchy Las, miały wojny i kataklizmy, które dotykały Polskę w XVII wieku. Wyrównanie strat, szczególnie ludzkich, wymagało czasu. Przykładem może być tu wieś Suchy Las, która opustoszała w wyniku kataklizmów i tylko dzięki działaniom komandora poznańskich joannitów Michała Stanisława Dąbrowskiego, który w początkach XVIII wieku sprowadził nowych osadników, przetrwała. Wiek XVIII, to także okres nowego osadnictwa olenderskiego, a w okolicach Poznania bamberskiego. W 1793 roku w wyniku II rozbioru Polski tereny dzisiejszej gminy Suchy Las znalazły się w granicach Prus. Początek XIX wieku również był trudny dla ówczesnych mieszkańców gminy. Był to czas wojennych przemarszów wojsk, co musiało wiązać się z obowiązkowym poborem ludności, rekwirowaniem zwierząt i płodów rolnych oraz grabieżami. Pomiędzy 1806 a 1813 rokiem obszar gminy wchodził w skład departamentu Poznańskiego Księstwa Warszawskiego, a w latach 1813-1815 rokiem znalazł się pod zaborem rosyjskim. Po kongresie wiedeńskim tereny gminy zostały ponownie włączone do Prus, początkowo w ramach Wielkiego Księstwa Poznańskiego, a potem Prowincji Poznańskiej. W wyniku reform w ustroju gminnym, w 1833 roku władze pruskie utworzyły obwód wójtowski z siedzibą w Chludowie, a w jego skład wchodziły m.in. wsie: Chludowo, Biedrusko, Trzuskotowo, Gołęczewo, Złotkowo, Knyszyn, Chojnica, Łągiewniki, Złotniki, Jelonek, Suchy Las, Glinno i Glinienko. W wyniku kolejnej reformy administracyjnej w 1887 roku, przez teren gminy przebiegała granica pomiędzy powiatem Poznań Wschód i Poznań Zachód. Do tego pierwszego należały m.in. wsie Biedrusko, Chludowo, Chojnica, Glinno, Knyszyn i Łągiewniki i Suchy Las. W powiecie Poznań Zachód znalazły się Gołęczewo, Złotkowo i Złotniki z Jelonkiem, natomiast Zielątkowo włączono do powiatu obornickiego. Koniec XIX wieku i początek XX to czas wzmożonej germanizacji i kolonizacji niemieckiej na terenie Wielkopolski. Procesy te objęły także wsie leżące na terenie dzisiejszej gminy Suchy Las, czego najbardziej spektakularnym przykładem było Gołęczewo, z którego władze pruskie uczyniły wzorcową wieś kolonizacyjną. Był to również czas intensywnego budownictwa mieszkalnego i gospodarczego. Na przełomie XIX/XX wieku powstał większość zabytkowych domów mieszkalnych i zagród oraz budynków gospodarczych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Przejawem germanizacji była powszechna w tym czasie zmiana starych, historycznych nazw miejscowości, na nowe niemiecko brzmiące. Po zwycięskim Powstaniu Wielkopolskim, tereny gminy Suchy Las znalazły się w granicach odrodzonego Państwa Polskiego. W okresie międzywojennym

obszar dzisiejszej gminy Suchy Las wchodził w skład powiatu poznańskiego. Większość wsi należało do ówczesnego obwodu wójtowskiego Piątkowo, a wśród nich Chludowo, Glinienko, Glinno, Łagiewniki, Suchy Las, oraz Łagiewniki z probostwem Chojnica. Złotkowo, Złotniki z Jelonkiem były częścią obwodu wójtowskiego Rokietnica, a Zielątkowo leżało w powiecie obornickim. W wyniku kolejnej reformy w 1934 roku gmina Piątkowo podzielona została na 11 gromad, wśród których było większość wsi wchodzących w skład dzisiejszej gminy Suchy Las.

Na przestrzeni wieków na terenie gminy Suchy Las znajdowało się kilka wsi i osad, które przestały istnieć w I poł. XX wieku, głównie na skutek utworzenia poligonu wojskowego. Wśród nich były Chojnica, Czerwona Niwa, Drogocin, Glinienko, Glinno, Janowo, Knyszyn, Łagiewniki, Łysy Młyn, Okolewo.

Historię gminy tworzą dzieje poszczególnych wsi, zarówno tych istniejących jak i tych, które nie przetrwały do dziś.

Pierwsze wzmianki o **Suchym Lesie** pochodzą z XIII wieku. Według jednych źródeł miał to być rok 1218 roku, kiedy to w dokumencie z 30 listopada biskup poznański Paweł potwierdził nadania swoich poprzedników na rzecz poznańskiego domu joannitów. Wśród nazw dóbr pojawia się również *Zuchiless*. Badania mediewistów wykazały, że nadanie to mogło nastąpić nieco później, bo po 1225 roku lub około 1237 roku. W dokumencie z 1388 roku pojawia się nazwa *Suchilas*. Nazwa wsi była nazwą kulturową i oznaczała *wyrąb leśny*. W XIII wieku wieś, będąca własnością joannitów poznańskich, leżała na obornickim szlaku drogowym wiodącym z Poznania na północ i wchodziła w skład opola chojnickiego. Badania archeologiczne przeprowadzone na terenie Suchego Lasu potwierdzają służebny charakter wsi. Wiek XVII był okresem upadku wielu ośrodków osadniczych w całej Polsce, w tym także na obszarze dzisiejszej gminy Suchy Las, wyludnionych w wyniku wojen ze Szwecją i epidemii chorób zakaźnych. Odrodzenie Suchego Lasu nastąpiło w 1732 roku, kiedy to komandor maltański Michał Stanisław Dąbrowski sprowadził do opustoszałej wsi 7 osadników z rodzinami, nadał im ziemie i przywileje. W 1793 roku tak jak cała Wielkopolska, tereny gminy Suchy Las dostają się pod panowanie pruskie, z krótkim okresem przerwy, kiedy wchodziły w skład Księstwa Warszawskiego (1807-1813) i zaboru rosyjskiego (1813-1815). Po śmierci ostatniego komandora poznańskiego kawalerów maltańskich, dobra joannitów (składające się folwarku św. Jana na dzisiejszej Komandorii w Poznaniu oraz wsi Baranowo, Chrostowo, Maniewo, Pogorzelić, Psarskie, Rabowice, Radzim, Suchy Las, Ślepuchowo oraz Żukowo) w dniu 21 czerwca 1832 roku uległy kasacji - zostały odebrane zakonowi i wcielone do domeny w Swarzędzu. W II poł. XIX wieku przez okolice przeszła silna fala germanizacji. W 1862 roku władze pruskie zbudowały w Suchym Lesie szkołę. Zaczęto również sprowadzać osadników z Niemiec. W 1907 roku nazwę wsi zmieniono na *Steimdorf*. W okresie

II Rzeczypospolitej Suchy Las jako gmina wójtowska wchodziła w skład obwodu wójtowskiego Piątkowo (od 19 stycznia 1928 roku), powiatu poznańskiego. Mieszkańcy wsi należeli do parafii w Chojnicy. Obszar wsi nadal zamieszkiwało wielu Niemców. Po wybuchu wojny, 2 września nad Suchym Lasem został zestrzelony samolot niemiecki. W wyniku represji, okupanci zastrzelili 8 mieszkańców okolicznych wsi zaangażowanych w pojmanie niemieckich pilotów. Suchy Las został wyzwolony 24 stycznia 1945 roku. Przez krótki czas na terenie wsi znajdował się przejściowo cmentarz ponad 666 poległych przy wyzwalaniu gmin Piątkowo, Rokietnica i Tarnowo Podgórne żołnierzy radzieckich. W wyniku reformy administracyjnej z dniem 1 stycznia 1973 roku, zniesiono dotychczasowe gromady i powstała gmina z siedzibą w Suchym Lesie, do której włączono również Biedrusko. W 1987 roku obszar gminy Suchy Las został pomniejszony o miejscowości włączone w obręb Poznania, tj. Morasko, Radojewo z Nową Wsią Górną i Umultowo z Nową Wsią Dolną.

Biedrusko - pierwsza wzmianka o wsi *Biesdrofsko* pochodzi z 1388 roku. Wtedy to wieś ta wspomniana została w aktach Sądu Grodzkiego w Poznaniu, przed którym toczyła się sprawa braci Bielawskich z Bielaw o 100 grzywien, jakie były warte ziemie zapisane w Biedrusku. Nazwa tej wsi pochodzi prawdopodobnie od nazwiska jednego z poznańskich kanoników *Biezdrewa* lub *Piesdrewa* i na przestrzeni wieków kilkakrotnie zmieniała swoje brzmienie. Z dokumentów wynika, że w latach 1398-1518 wieś była przedmiotem licznych sporów o prawa własności do niej. W 1518 roku Biedrusko za przyzwoleniem królewskim Zygmunta Starego nabyły cysterki z Owińsk od Jana Bielawskiego za 800 grzywien. Po 1518 roku, aż do kasaty zakonu przez władze pruskie, Biedrusko było jedną z wsi klasztornych (obok m.in. Chłudowa, Radojewa, Trzuskotowa). W okresie zaborów wieś była własnością niemieckiej rodziny von Treskow, od 1797 r., kiedy to jej właścicielem został Zygmunt Otto Józef von Treskow. W latach 1877-1880 ówczesny właściciel Albrecht Otto von Treskow wybudował tu okazały pałac i założył park krajobrazowy. W 1904 roku sprzedał on Biedrusko armii pruskiej, która utworzyła tu ośrodek ćwiczeń z poligonem. W tym czasie wieś zmieniła też nazwę na *Weissenburg*. W 1910 roku jednostkę wojskową w Biedrusku wizytował cesarz Wilhelm II. W obszar założonego poligonu wojskowego prusacy włączyli teren trzech wsi historycznych (dziś nieistniejących), tj. **Knyszyna, Tworkowa, Trzuskotowa**, z których mieszkańcy zostali wysiedleni. W okresie I wojny światowej w Biedrusku działała Szkoła Podchorążych Piechoty. W nocy z 31 grudnia 1918 r. na 1 stycznia 1919 r. teren jednostki wojskowej w Biedrusku został opanowany przez oddziały powstańcze. Po odzyskaniu niepodległości na terenie Biedruska nadal znajdowały się koszary armii polskiej. Ówcześni mieszkańcy wsi w dużej mierze byli pracownikami wojska lub instytucji oraz zakładów powiązanych z wojskiem. W okresie międzywojennym przebywało tu także wiele znamienitych osobistości, jak choćby Józef Piłsudski,

prezydent Ignacy Mościcki, marszałkowie Ferdynad Foch i Rydz-Śmigły czy król Rumunii Karol II. Z Biedruska na front wyruszył 7 Pułk Strzelców Konnych. W czasie II wojny Niemcy powiększyli teren poligonu o kolejne wsie: **Łagiewniki, Chojnicę, Glinno, Glinienko i Okolewo**. W 1945 roku na terenie Biedruska stacjonowała jednostka radziecka, zajmująca się wyłapywaniem Niemców uciekających z poznańskiej Cytadeli. Wcześniejsze decyzje administracyjne Niemców zostały po zakończeniu wojny podtrzymane i ludność 5 wspomnianych wsi została wysiedlona do innych ośrodków na terenie gminy.

Chludowo należy do najstarszych wsi wielkopolskich. Jej nazwa pochodzi od słowa *chludny* czyli czysty. Nazwa wsi wielokrotnie zmieniała się na przestrzeni wieków. W 1252 roku książę Przemysław I, przy okazji fundacji klasztoru cysterek w Owińskach podarował im także Chludowo - *Kludowo*. Wieś lokowano na prawie niemieckim. Klasztor miał prawo pobierania dziesięciny oraz immunitet sądowy i ekonomiczny. Przywilej ten potwierdził w 1280 roku Przemysław II. Na przełomie XIII/XIV wieku cysterki lokowały wieś na prawie średzkim. Założyły też i uposażyły kościół parafialny, który spalił się w 1710 roku, a w 1530 roku szkołę parafialną. W 1736 roku zakonnice wzniosły nową świątynię na planie krzyża (konsekrowaną w 1744 r. przez Biskupa Poznańskiego Józefa Kierskiego), która około 1765 roku została zastąpiona zachowanym do dziś drewnianym kościołem. Po II rozbiórce Polski i kasacji klasztoru w Owińskach w 1794 roku Chludowo wraz z całym majątkiem pocysterskim przeszło w ręce rodziny kupieckiej von Treskow. Nabywcą był Sigismund Otto Joseph von Treskow. Za majątek o powierzchni 3731 mórg zapłacił 73 325 talarów. Prawdopodobnie po 1830 roku założono park stylu angielskim (jak wykazały badania dendrologiczne najstarszych drzew, przywołane przez Ojca Józefa Tyczkę w pracy „Z dziejów Domu misyjnego w Chludowie”). Według innych źródeł został on założony w 2 poł. XIX w.

Po jego śmierci Chludowo, Owińska i Truskotowo odziedziczył jeden z jego synów Otto. W 1855 roku Chludowo wraz z folwarkiem Zielątkowo przejął Wilhelm von Treskow, który w 1863 (na desce parkietowej w jednym z pomieszczeń widnieje napis – „*Robił mistrz stolarski Szymański z Poznania w 1863 roku*”). Według innych źródeł w 1875 roku (między innymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków) wybudował w Chludowie pałac będący jego rezydencją. Właścicielem był do chwili ubezwłasnowolnienia z powodu choroby umysłowej w roku 1886. Po nim majątek przejęła jego żona Alma. W końcu lat 80. XIX wieku w Chludowie wsi było 12 domów, w których mieszkało 138 osób, w tym 125 katolików, pięciu ewangelików i 8 Żydów, a w majątku 402 osoby (113 ewangelików, 289 katolików). Razem Chludowo miało 540 osób. We wsi znajdował się młyn parowy i gorzelnia oraz stacja poczty i przystanek kolejowy na trasie Poznań-Oborniki. W 1909 roku Alma von Treskow sprzedała Chludowo wraz z Zielątkowem Pruskiej Komisji Osadniczej. W latach 1911-1912

majątek rozparcelowano pomiędzy sprowadzonych tu osadników niemieckich. W okresie kolonizacji niemieckiej na terenie Chłudowa w roku 1916 było 79 gospodarstw niemieckich. Resztówkę z pałacem i parkiem kupił major Georg von Treskow. Od 1919 roku Chłudowo należało do gminy Piątkowo. W latach 1920-1922 nastąpiła w Chłudowie wymiana ludności. Wielu dotychczasowych kolonistów niemieckich wyjechało, a ich miejsce zajęli Polacy przybyli ze Śląska Opolskiego. W tym okresie w Chłudowie powstała OSP oraz założono kółko rolnicze liczące 42 członków, którego prezesem był ksiądz Wężyk z Chojnicy. Resztówkę (pałac z parkiem) nabył polityk i przyrodnik Roman Dmowski. Po nim właścicielami terenu zostali w 1934 roku Misjonarze Słowa Bożego, którzy rok później otworzyli tu dom zakonny Księży Werbistów. Jeszcze w okresie międzywojennym decyzją władz PKP utworzono we wsi stację kolejową.

Pierwsza wzmianka o **Goleńczewie** pochodzi z 1313 roku, kiedy to Piotr z Goleńczewa został zobowiązany przez biskupa poznańskiego Andrzeja do płacenia dziesięciny na rzecz katedry poznańskiej. Nazwa wsi w ciągu wieków ulegała zmianom. W okresie wzmiankowanym w źródłach historycznych między XIV a XIX wiekiem Goleńczewo było raczej niewielkim ośrodkiem osadniczym. W roku 1681 był tu zniszczony dwór i zabudowania gospodarskie w złym stanie, a wieś zamieszkiwało 10 kmieci. W 1790 roku było 10 chałup i 60 mieszkańców, w 1840 roku 11 domów i 130 mieszkańców, a w latach 70 i 80 XIX wieku 18 domów i 237 mieszkańców. W XIX wieku majątek był kolejno własnością Konczyńskich, Chełkowskich i braci Błociszewskich. Ostatni z właścicieli Zygmunt Błociszewski zbankrutował, a ziemię przejęła w 1901 roku Pruska Komisja Osadnicza. Z początkiem XX wieku Niemcy postanowili zorganizować tu wzorcową wieś kolonizacyjną. W założeniu miała to być wieś zamknięta i samowystarczalna, w oparciu o rolników, robotników i rzemieślników wyznania ewangelickiego. W 1906 roku utworzyli w Goleńczewie i zmienili jej nazwę na *Golenhofen*. W 1908 roku w Goleńczewie było 33 kolonistów gospodarzy, 12 rzemieślników i 20 robotników, którzy przyjechali z różnych części Europy: Sławonii, Bośni, Badenii, Śląska, Saksonii, Brandenburgii oraz Galicji i Kongresówki.

Po udanym powstaniu i odzyskaniu przez Polskę niepodległości, większość kolonistów niemieckich opuściła Goleńczewo, a ich zabudowania odkupili Polacy. W 1921 roku założono tu Ochotniczą Straż Pożarną, a rok później Kółko Rolnicze. W 1928 roku w 10 rocznicę uzyskania niepodległości, mieszkańcy Goleńczewa postawili jako wotum figurę NMP Królowej Polski.

Początki osady **Jelonek** nie są znane. Po raz pierwszy w dokumentach i na mapach pojawia się w 1821 roku, ale historia tego miejsca może być o wiele dłuższa. Na mapie z 1830 roku miejsce to figuruje jako Folwark Górny. W końcu XIX wieku był folwarkiem należącym do Złotnik. Były tu wtedy 3 domy oraz 30 mieszkańców.

Na początku XX wieku powstała tu cegielnia będąca w latach 1924-1939 własnością Stanisława Śmierchalskiego. Znajdowały się tu też szkółki drzewek owocowych i ozdobnych. W latach okupacji niemieckiej Jelonek nosił nazwę *Guldenfelde Vorwerk*.

Wieś **Zielątkowo** lokowana była na prawie niemieckim w 1365 roku. W 1388 roku wchodziła w skład Opola chojnickiego. Na przestrzeni wieków nazwa wsi ulegała zmianom: *Szelontkowo* (1394), *Zelantkowo* (1400), *Żelątkowo* (1580). Do 1793 roku wieś należała do rodzin Zielątkowskich. Później była własnością Skrzetuskich i Krzyżanowskich. W 1801 roku majątek kupił Tomasz Moraczewski. Z wsią tą był związany jego syn Jędrzej Moraczewski, historyk i działacz polityczno-kulturalny. Tu też urodziła się w 1811 roku jego siostra Bibiana Moraczewska, pisarka i działaczka społeczna. W 1821 roku w Zielątkowie było 11 domów i 140 mieszkańców. W 1842 roku majątek Moraczewskich za 420 000 talarów nabył Otto von Treskow. Pod koniec XIX wieku obszar wsi wynosił 559 ha, a wieś zamieszkiwało 187 mieszkańców, w tym 154 katolików i 33 ewangelików. W styczniu 1909 roku ówczesna właścicielka Alma von Treskow sprzedała ziemię Komisji Kolonizacyjnej. Wieś została rozparcelowana i sprowadzono tu osadników niemieckich. W latach 20. XX wieku Zielątkowo liczyło 279 mieszkańców, w tym 226 Niemców i 53 Polaków. W 1923 roku założono tu Ochotniczą Straż Pożarną, a w 1932 Kółko Rolnicze. W latach 1910-1918 oraz 1939-1945 wieś nosiła nazwę *Treskowitzhof*.

Niewiele wiadomo na temat historii **Złotkowa**. Pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1408, kiedy to wieś ta należała do braci Iwana, Derśława, Mikołaja, Przybiśława Wieniawitów z Soboty. W 1580 roku wieś należała do Anny Sobockiej. W okresie międzywojennym wieś wchodziła w skład obwodu wójtowskiego w Rokietnicy. Według pierwszego po odzyskaniu niepodległości spisu w 1921 roku, w 16 domach mieszkało tu 144 mieszkańców, w przeważającej liczbie pochodzenia polskiego. W 1923 roku założono tu OSP. W latach 1909-1918 i 1939-1945 wieś nosiła nazwę *Goldau*.

Pierwsza wzmianka o **Złotnikach** pochodzi z 1308 roku. Pierwotnie była wsią służebną. Nazwę wsi wiązać można prawdopodobnie z faktem, że jej mieszkańcy wytwarzali przedmioty ze złota na rzecz dworu książęcego bądź biskupiego. Od 1420 roku wieś należała do Przosnów - Jury i Wincentego Czuryłów. W 1500 roku jej właścicielem był Jan Bielawski, a w 1580 roku należała do Stanisława Kierskiego oraz Bodzanta Skórzewskiego. Po nich właścicielami wsi byli Skrzetuscy. W XVIII wieku należała do Kazimierza Łady Zabłockiego, a później Adama Wedelskiego. W 1793 roku Złotniki były własnością Franciszka Moszczeńskiego. Od 1845 do 1945 roku wieś należała do rodziny Hoffmeyerów. W 1885 roku wybudowano tu szkołę, która była początkowo zborem ewangelickim, pocztą i szkołą równocześnie, a w 1895 Hoffmeyerowie wybudowali tu pałac. W tym czasie w Złotnikach w części dworskiej mieszkało 405 mieszkańców (w tym 330 katolików i 75 ewangelików) w 28 domach,

a w części nazywanej dworzec kolejowy 14 osób w jednym domu. Po II wojnie światowej na ternie dawnego majątku utworzono zakład doświadczalny hodowli roślin i zwierząt Akademii Rolniczej w Poznaniu (obecnie Uniwersytetu Przyrodniczego).

Chojnica była wsią leżącą nad strumieniem o tej samej nazwie. Pierwsza wzmianka o wsi *Chojnicza* pochodzi z 1337 roku. W XIV wieku wieś była czołem opola chojnickiego. Na przełomie XI i XII wieku we wsi erygowano parafię. Pierwotny drewniany kościół p.w. św. Jana Chrzciciela został zastąpiony w 1531 roku przez późnogotycką murowaną świątynię (przerabianą później w dobie baroku). Jej budowę ukończył w 1556 roku Andrzej Przeclawski - dziekan poznański. W 1510 roku w skład parafii w Chojnicy wchodziły wsie Bielawy, Biedrusko, Tworkowo, Lubicz, Drogocin, Knyszyn, Łagiewniki, Glinno, Morasko. W 1530 roku w Chojnicy istniała szkoła parafialna. Wieś miała pierwotnie zabudowę położoną wokół centralnego placu, od którego odchodziły drogi w kierunku Biedruska, Chludowa, Łagiewnik i Radojewa. Chojnica przestała istnieć po włączeniu jej w obręb poligonu w Biedrusku.

Glinno - pierwsza wzmianka pochodzi z 1388 roku. Znajduje się tu dobrze zachowane grodzisko, nazywane potocznie „szwedzkim szańcem” lub „okopem”. Wieś była miejscem urodzenia w 1757 roku „ojca polskiego teatru” Wojciech Bogusławskiego. Jeszcze pod koniec XIX wieku było tu 10 domów i 113 mieszkańców. Dwór, w którym urodził się Bogusławski, w okresie międzywojennym należał do rodziny Tuchołków. Po włączeniu wsi w obręb poligonu, w 1947 roku pałac rozebrano, a na jego fundamentach odsłonięto w 1966 roku głaz z pamiątkową tablicą.

Glinienko - wieś na wschodnim skraju jeziora Glinowieckiego. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1388 roku. Glinienko nosiło na przestrzeni wieków różne nazwy, min. *Glinno Minus* (1435), *Glynno Minor* (1508). W latach 1470-1480 wieś należała do uposażenia kancelarii poznańskich, świadczących na rzecz Uniwersytetu w Krakowie. Mieszkańcy Małego Glinna dawali magistrum tego uniwersytetu po 2 grzywny czynszu oraz 2 kurczaki z łąnu. We wsi w tym czasie było 6 łąnów kmiecich i las. Jeszcze w końcu XIX wieku było tu 16 domów i 182 mieszkańców. W 1947 roku wieś została włączona w obręb poligonu.

Knyszyn - wieś między Chludowem a Chojnicą wzmiankowana już w 1387 roku. Pod koniec XIX wieku było tu 11 domów i 194 mieszkańców. Obecnie wieś nie istnieje.

Łagiewniki po raz pierwszy wspomniane w 1386 roku. W XIX wieku były wsią folwarczną, należącą do rodziny Hellingów. Oprócz folwarku było tu również kilka gospodarstw indywidualnych. Pod koniec XIX wieku wieś liczyła 6 domów i 47 mieszkańców. Znajdowała się tu jednoklasowa szkoła oraz miały być tu dwa dwory, z których jeden był zamieszkiwany przez właściciela wsi, a drugi starszy stał pusty. W 1947 roku teren wsi włączono w obszar poligonu. W 1968 roku na gruzach starego dworu odsłonięto Pomnik Ofiar Faszyzmu.

Okolewo to nazwa miejsca przy strudze płynącej z Chojnicy nad brzegiem Jeziora Chojnickiego, gdzie znajdował się młyn należący do majątku Bogusławskich, a w 1793 roku należał do Albina Bieńkowskiego.

1.2. Postanowienia ogólne

Ilekróć w niniejszym programie mowa jest o:

- Ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024 poz. 1292 ze zm.).
- Gminie – rozumie się przez to Gminę Suchy Las.
- Programie- rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Suchy Las na lata 2026- 2029.
- Planie – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku z dnia 27 stycznia 2020 r.
- Strategii – rozumie się przez to Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego- Wielkopolska +2020 z dnia 25 marca 2019 r.
- Konserwatorze – rozumie się przez to właściwego miejscowo konserwatora zabytków. Z dniem 1 marca 2010 r. część kompetencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu została przekazana Powiatowemu Konserwatorowi Zabytków w Poznaniu. Powiatowy Konserwator zabytków został powołany na podstawie porozumienia z dnia 24 marca 2009 r., zawartego pomiędzy Wojewodą Wielkopolskim i Starostą Poznańskim w sprawie powierzenia Powiatowi Poznańskiemu części spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z dnia 6 maja 2009 r., nr 85, poz. 1212).

Do zadań Wydziału Powiatowego Konserwatora Zabytków **należą następujące czynności:**

- *wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących zabytków, określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych, a w szczególności:*
 - *prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
 - *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych,*

- *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych prac konserwatorskich, restauratorskich, rewaloryzacyjnych, archeologicznych, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z prowadzeniem prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych lub innych działań przy zabytku, jego otoczeniu lub na obszarach wpisanych do rejestru zabytków,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z ochroną dziedzictwa archeologicznego i prowadzeniem badań archeologicznych,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z wycinką drzew i krzewów oraz przeprowadzaniem prac rewaloryzacyjnych zabytkowych zespołów zieleni projektowanej (parki, ogrody, cmentarze, aleje itp.),*
- *opiniowanie projektów decyzji o warunkach zabudowy,*
- *opiniowanie projektów decyzji o lokalizacji celu publicznego,*
- *opiniowanie projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (z wyjątkiem projektów planów obejmujących całą gminę).*
- *upowszechnianie wiedzy o zabytkach przy współpracy z Wydziałem Promocji,*
- *prowadzenie i aktualizowanie podstawowej dokumentacji zabytków,*
- *prowadzenie dla każdego zabytku zbioru dokumentów zawierającego: kartę ewidencyjną, dokumentację prawną, konserwatorską, historyczną, ikonograficzną i inwentaryzacyjną,*
- *umieszczaniem na zabytkach nieruchomych odpowiednich znaków lub zapisów,*
- *wydawaniem decyzji o zabezpieczeniu dobra kultury w formie ustanowienia tymczasowego zajęcia,*
- *ustanawianiem społecznych opiekunów zabytków,*
- *wspieraniem na wniosek zainteresowanych gmin, podjętych przez nie inicjatyw tworzenia parków kulturowych,*
- *wspieraniem na wniosek zainteresowanych stron inicjatyw społecznych w sprawie wystąpienia do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie ustanawiania Pomników Historii,*
- *współpraca z innymi organami administracji publicznej.*

Na mocy porozumienia z dnia 24 marca 2009 r. z kompetencji Powiatowego Konserwatora Zabytków **wyłącza się** następujące sprawy:

- *prowadzenie rejestru zabytków na terenie województwa wielkopolskiego,*
- *wydawanie decyzji o wpisie zabytku do rejestru,*
- *prowadzenie wojewódzkiej ewidencji zabytków,*
- *wydawanie pozwoleń na czasowy wywóz zabytku za granicę oraz zaświadczeń, że wywożone przedmioty nie wymagają pozwolenia na wywóz za granicę,*
- *wydawanie pozwoleń na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek,*
- *zabytki ruchome,*
- *opiniowanie projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gmin oraz z zakresu uzgadniania projektów planów miejscowych obejmujących teren całej gminy określonych w art. 11 pkt. 8 lit c. art. 17 pkt. 7 lit c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.*

Źródło: <http://www.bip.powiat.poznan.pl/2074,powiatowy-konserwator-zabytkow.html>

1.3. Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Nadrzędnym celem opracowania Programu jest zahamowanie degradacji i poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowo cele zostały określone w **art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**:

- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*

- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Ponadto celami są:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planu ogólnego gminy;
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych;
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych i innych, których celem jest propagowanie znajomości zabytków wśród mieszkańców gminy oraz zaszczepianie w ich świadomości zasadności i potrzeby opieki nad zabytkami;
- zachowanie oryginalności, odmienności miasta pozwalające na identyfikację kulturową w zglobalizowanym świecie;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.4. Podstawy prawne opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

1.4.1. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Zgodnie z art. 5 *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, **strzeże dziedzictwa narodowego** oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*

Rozumiejąc zabytki jako dobro narodowe, wspólne, w myśl art. 82 Konstytucji *obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz **troska o dobro wspólne.***

1.4.2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz **ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**.

1.4.3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Zgodnie z art. 4 ustawy *ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

W myśl art. 5 Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) *naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) *prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) *zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) *korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;*
- 5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

Ustawa nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz

- zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji (art. 16 ust. 1);
- obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planie ogólnym gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu; obowiązek zaopiniowania lub uzgodnienia przez Konserwatora aktów związanych z planowaniem przestrzennym (art. 18, art. 19 i art. 20);
 - obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy (art. 22 ust. 4);
 - przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust. 1 pkt. 3 i ust. 2);
 - przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i ust. 2);
 - sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada Gmina (art. 71 ust. 1 i 2);
 - w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81 ust. 1). Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 2);
 - sporządzanie przez Wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1, ust. 2, ust. 3 i ust. 4). Co dwa lata Wójt Gminy sporządza i przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

Ustawa z ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza również administracyjne kary pieniężne. Aktualne zasady ich nakładania zawarte są w Rozdziale 10a ustawy. Wymienić można niektóre z nich:

- właściciel zabytkowego obiektu wpisanego do rejestru zabytków, który bez pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) lub niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu WKZ/PKZ podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt.1-5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł;
- administracyjnej karze pieniężnej podlega również podjęcie badań archeologicznych bez pozwolenia konserwatora zabytków lub niezgodnie z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu;
- administracyjnej karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł podlega ten kto wbrew obowiązкови nie wykonuje zaleceń pokontrolnych o których mowa jest w art. 40 ust. 1.

1.4.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami

Ustawa określa zasady dotyczące sprzedaży, zamiany itp. obiektów będących własnością jednostek samorządu terytorialnego:

- *Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste **nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków**, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13, ust. 4).*
- *Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, **będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków**, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13, ust. 5).*

1.4.5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 roku o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu

Tzw. „ustawa krajobrazowa” weszła w życie z dniem 11 września 2015 roku. Najważniejszym celem ustawy krajobrazowej jest wprowadzenie narzędzi umożliwiających skuteczniejszą niż dotychczas ochronę krajobrazu. Jednym z celów tej ustawy było wywiązanie się ze zobowiązań Europejskiej Konwencji Krajobrazowej ratyfikowanej przez Polskę w 2004 roku, poprzez uporządkowanie reklam w przestrzeni

publicznej. Zmiany polegały na wprowadzeniu nowych przepisów w już obowiązujących aktach prawnych, m.in.:

- w ustawie o drogach publicznych z dnia 21 marca 1985 r.,
- ustawie o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r.
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane,
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska,
- ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.,
- ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.

Ustawa krajobrazowa definiuje podstawowe pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu czy krajobrazu priorytetowego. Ten ostatni termin odnosi się do krajobrazu szczególnie cennego dla społeczeństwa, który wymaga określenia szczegółowych zasad i warunków jego kształtowania. Daleko idące kompetencje w przedmiocie ochrony krajobrazu uzyska przede wszystkim rada gminy, której ustawodawca przyznał możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego. Pozwala on gminom na określenie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, a także wprowadzenia opłat za umieszczenie tablic i urządzeń reklamowych. Władze samorządowe mogą określać zasady, warunki, gabaryty, a nawet rodzaje materiałów budowlanych przeznaczonych do budowy reklam na terenie gminy. W ten sposób samorzady otrzymały długo wyczekiwane narzędzie do walki z nieopanowanym chaosem reklamowym.

Przyjęcie uchwały krajobrazowej przez samorzady nie jest obligatoryjne. Zgodnie z art. 37a ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, rada gminy może uchwalić taki akt. Jeżeli jednak już się na to zdecyduje, musi obowiązkowo zawrzeć w nim określone w ustawie elementy, takie jak:

- zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych oraz urządzeń reklamowych i ogrodzeń;
- gabaryty urządzeń wyżej wymienionych;
- rodzaje i standardy jakościowe materiałów budowlanych, z których urządzenia te mogą być wykonane.

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju

2.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (dalej Program 2023-2026) został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 roku (Monitor Polski Dziennik Urzędowy RP z 2023 r. poz. 1470). Program ma na celu realizację ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. i jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w tym zakresie oraz środki służące realizacji zamierzonych celów.

W Programie 2023-2026 dokonano ewaluacji poprzednio obowiązującego Programu na lata 2019-2022, którego głównym celem było: Stworzenie warunków do zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Biorąc pod uwagę wnioski z realizacji i ewaluacji poprzedniego Programu oraz zmiany ustawowe został sformułowany główny cel Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego Polsce.**

Dla realizacji głównego celu sformułowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości (Cel 1),
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków (Cel 2),
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja) (Cel 3).

Ustalono podstawowe kierunki działań i konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, do realizacji do 2026 r.:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- realizacja międzynarodowych zobowiązań,
- cyfryzacja procesów administracyjnych,
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków,
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

- wzmocnienie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,
- edukacja - podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji wszystkich celów i zadań w Programie 2023-2026 opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym oraz projektem systemu wdrażania, monitoringu, ewaluacji oraz analizy ryzyka.

2.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Strategia rozwoju województwa Wielkopolskiego do 2030 roku jest dokumentem o charakterze planistycznym opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 27 stycznia 2020 roku.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia tam zawarte stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co jej ustalenia mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Wśród kilku najważniejszych wyzwań, jakie służą rozwojowi Wielkopolski i wynikających z nich celów wymieniono:

- *Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego (Wyzwanie 4)*. Stwierdzono m.in., że kultura jest jednym z obszarów wpływających na budowanie kapitału społecznego. Zabytki nieruchome, muzea, teatry, instytucje muzyczne stanowią około 1/10 tego typu obiektów, a wiele obiektów zostało uznanych za najciekawsze obiekty krajoznawcze w kraju. Mimo występowania licznych instytucji kulturowych w regionie, pod względem odwiedzających województwo zajmuje niskie pozycje w skali całego kraju.
- *Poprawę warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego (Wyzwanie 5)*. Stwierdzono m.in., że bogate dziedzictwo kulturowe w połączeniu z obszarami zalesionymi i cennymi przyrodniczo, tworzą podstawy do rozwoju turystyki i rekreacji w regionie. Za walor regionu o randze krajowej i międzynarodowej uznano m.in. Wielką Pętlę Wielkopolską.

Jako mocne strony województwa wielkopolskiego uznano m.in.:

- *dużą różnorodność i wartość dziedzictwa kulturowego;*
- *silną tożsamość regionalną opartą na wizerunku, pracowitości i porządku, samoorganizacji i samorządności Wielkopolan.*

W dokumencie zaprezentowano wizję województwa w perspektywie najbliższej dekady: *Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, **świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego**, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami, wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki do życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.*

Za podstawowy cel samorządu lokalnego w Strategii rozwoju uznano: ***Samorząd województwa wielkopolskiego umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu, dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.***

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Dnia 25 marca 2019 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą nr V/70/2019 przyjął Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego – Wielkopolska 2020+.

W syntezie uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa, za najważniejsze cechy środowiska kulturowego Wielkopolski uznano:

- *dużą różnorodność dziedzictwa kulturowego,*
- *wysoką wartość kulturową obiektów zabytkowych,*
- *bogactwo obszarów i obiektów zabytkowych,*
- *liczne zabytki archeologiczne,*
- *obszary kulturowo cenne,*
- *niewielki stopień rozpoznania dóbr kultury współczesnej,*
- *gęstą sieć szlaków kulturowych.*

Wśród największych zagrożeń dla środowiska kulturowego wymieniono m.in.

- *lokowanie w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową w obszarach stanowiących przedpola ekspozycji dla obiektów cennych kulturowo oraz wynikające z nieodpowiedniej dbałości o estetykę nowych obiektów, niedostosowaną do wartości przestrzeni, w której są realizowane,*
- *konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej rolnej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzonych inwestycji budowlanych, m.in. budowy nowych szlaków komunikacyjnych, linii energetycznych, zbiorników wodnych czy budownictwa w ujęciu ogólnym, wymagających prac ziemnych zagrażających przede wszystkim zabytkom archeologicznym.*

W planie wyznaczono główne cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz przyjęto kierunki działań. Za jeden z głównych celów uznano:

Ochronę potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.

Dla realizacji tego celu polityki przestrzennej, regionalnej i narodowej określono podstawowe kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnienie tożsamości narodowej i regionalnej
- rozwój zróżnicowanych form turystyki

Dla realizacji wskazanych kierunków zagospodarowania przestrzennego określono szerokie spektrum działań w zakresie:

- kształtowania głównego obszaru kulturowego,
- zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,
- poprawy jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu,
- rozwoju instytucjonalnej działalności kulturalnej,
- zwiększenia atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla zróżnicowanych form turystyki,
- rozwoju turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej i biznesowej.

2.2.3. Programem opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024

W chwili tworzenia Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Suchy Las na lata 2026-2029, *Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024* stracił aktualność. W tym miejscu można jednak wspomnieć jego założenia. Program został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego nr XXXVII/714/21 z dnia 20 grudnia 2021 roku (Dz. U. Woj. Wlkp. poz. 710 ze zm.). Głównym zamierzeniem *Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024* było **określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu Wielkopolski**. Program ten stanowił kontynuację *Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020*. Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

Przyjęty program miał m.in. na celu:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków i eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Określono także 5 celów szczegółowych i wynikających z nich kierunków działań oraz zadań do realizacji:

1. *Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego, w tym:*
 - *podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków;*
 - *wspieranie ochrony zabytków archeologicznych;*
 - *popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;*
 - *monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.*
2. *Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego, w tym:*
 - *wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe;*
 - *wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat;*
 - *stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.*
3. *Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa, w tym:*
 - *wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne;*
 - *wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych;*
 - *wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.*
4. *Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami. Kierunki działania w tym obszarze:*
 - *włączanie zabytków w procesy gospodarcze;*
 - *włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.*
5. *Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych, w tym:*
 - *wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania;*
 - *udostępnianie obiektów zabytkowych.*

2.2.4. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego

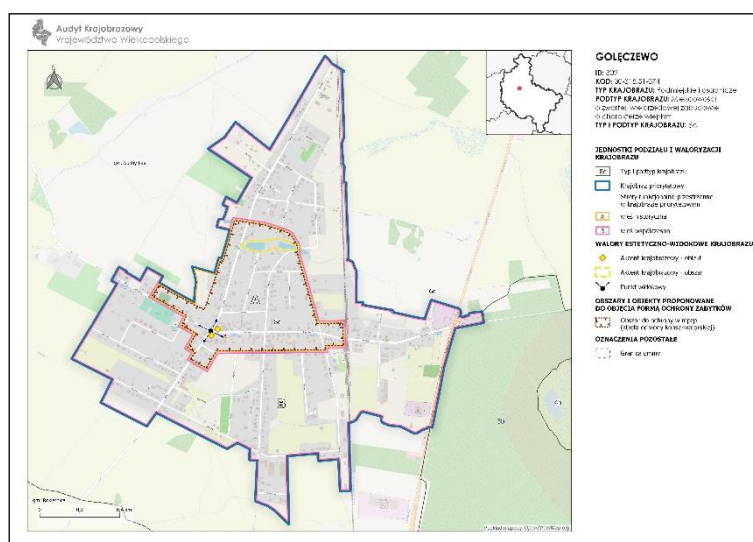
Audyt został uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 marca 2023 roku (uchwała Nr LI/1000/2023). Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu, ukierunkowanym na jego ochronę gospodarkę i planowanie. Obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu jest także dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Audyt jest dokumentem o złożonej strukturze, składającym się z szeregu plików tekstowych, tabelarycznych oraz graficznych.

W tekście wprowadzającym (część A) podano podstawę prawną sporządzenia audytu, określono jego zakres, nakreślono strukturę dokumentu oraz podano ogólną charakterystykę krajobrazu województwa wielkopolskiego. W poszczególnych rozdziałach zaprezentowano identyfikację i klasyfikację krajobrazów, zaprezentowano zidentyfikowane krajobrazy województwa wielkopolskiego, podano ich charakterystykę oraz ocenę. W dalszej kolejności wskazano obszary krajobrazów priorytetowych w województwie wielkopolskim oraz przedstawiono ich analizę. Przedstawiono również krajobrazy na obszarach chronionych oraz znaczenie audytu w planowaniu przestrzennym. W kolejnych częściach audytu zaprezentowano: wykaz wszystkich typów krajobrazów w województwie, w tym zestawienie krajobrazów w poszczególnych gminach z podaniem unikalnego numeru ID (część B); przedstawiono w formie modułów charakterystykę krajobrazów z uwzględnieniem cech (przyrodniczych, kulturowych i syntetycznych) dla każdego krajobrazu z podziałem na krajobrazy priorytetowe i pozostałe-niemające statusu krajobrazu priorytetowego (część C); ocenę wszystkich krajobrazów województwa z podziałem na krajobrazy priorytetowe i pozostałe (część D); dane dotyczące krajobrazów priorytetowych, w tym ich granice ich zestawienia w poszczególnych gminach, szczegółowe analizy (składające się z tekstu, załączników graficznych oraz zdjęć) oraz podano również lokalne formy ochrony (część E); dane dotyczące krajobrazów w granicach obszarów prawnie chronionych, w tym m. in. zestawienie form ochrony, ich granic oraz analizę krajobrazów w obszarach chronionych (część F); propozycje (rekomendacje) form ochrony obszarów, które powinny zostać objęte formami ochrony przyrody lub zabytków oraz propozycje zmian granic istniejących form ochrony (część G).

Na terenie gminy Suchy Las wyróżniono łącznie 20 krajobrazów reprezentujących 11 typów i podtypów. Za priorytetowe uznano dwa krajobrazy to jest: „Golęczewo” (ID309) oraz Dolina Warty: „Rogalinek- Oborniki (ID 2370).

W charakterystyce pierwszego z wymienionych, podano jego lokalizację, strukturę i fizjonomię obszaru. Obszar dzisiejszej wsi został podzielony na dwie strefy:

- strefa A - wieś historyczna z zachowanym układem przestrzennym powstałym w wyniku działań komisji kolonizacyjnej (część południowa strefy) oraz lokacji średniowiecznej wsi (część północna strefy - obecnie centralna wsi),
- strefa B - wieś współczesna z dominującą w strukturze zabudową mieszkaniową, jednorodzinną i zagrodową, obejmująca północną, wschodnią, południową i zachodnią część dzisiejszej wsi (patrz rycina poniżej).

Źródło: **Audyty krajobrazowe województwa wielkopolskiego** (<https://bip.umww.pl>)

Obok wskazanych licznych walorów przyrodniczych oraz estetyczno-widokowych tego krajobrazu priorytetowego wymieniono także walory kulturowe. Za najważniejsze uznano obecność obiektów wpisanych do rejestru zabytków, tj. stację kolejową, dom gminny, obecnie szkołę, zajazd „Pod Żółtą Gwiazdą”, obejmujący oberżę z salą taneczną i stajnią oraz dawną łaźnię- remizę, a także kolejnych 39 obiektów (domów i zagród) zlokalizowanych wzdłuż ulic Dworcowej, Krętej Lipowej i Tysiąclecia.

Wśród obiektów / obszarów wartościowych krajobrazowo, wpływających na kompozycję oraz charakter przestrzeni i wyróżniających się krajobrazowo wymieniono:

- układ ruralistyczny wsi
- figurę M.B. Królowej Korony Polskiej z 1928 roku
- cmentarz ewangelicki z początku XX w.
- zabudowę z okresu budowy wzorcowej wsi kolonizacyjnej na początku XX w.

Uznano, że Golęczevo jest przykładem wielokulturowego dziedzictwa regionu oraz wzorcowym przykładem osadnictwa Pruskiej Komisji Kolonizacyjnej.

W dalszej części za zagrożenia dla możliwości zachowania krajobrazu uznano wśród istniejących niedostateczną ochronę i opiekę nad zabytkami części obiektów zespołu budowlanego (domy i zagrody osadnicze oraz inne objekty), a wśród potencjalnych brak dokumentów planistycznych stanowiących prawo miejscowe pokrywających cały obszar historycznej części miejscowości (obszary wzdłuż ulic Dworcowej i Lipowej), które określałyby zasady ochrony i kształtowania historycznej struktury układu ruralistycznego, w tym charakterystycznych elementów kompozycji przestrzennej oraz zachowania wartości estetyczno-widokowych.

W kolejnej części przedstawiono rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazu priorytetowego. W zakresie obszarów do objęcia formami ochrony zabytków i ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i innych decyzjach, rekomendowano ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej dla pozostałej części układu ruralistycznego Gołęczewa nie objętego dotychczas miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. W dalszej części znalazły się szczegółowe rekomendacje na poziomie regionalnym i lokalnym. Na poziomie lokalnym, przedstawiono szczegółowe wytyczne odnoszące się do kierunków zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenów lub zasad ich zagospodarowania. Określają one dopuszczalny zakres i ograniczenia tych zmian, w tym wytycznych odnośnie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów:

1) *Wytyczne odnośnie kierunków zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenów lub zasad ich zagospodarowania określających dopuszczalny zakres i ograniczenia tych zmian, w tym wytycznych odnośnie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów, dla strefy A:*

- *wprowadzanie w dokumentach planistycznych ustaleń dotyczących zasad ochrony zasobów w strefie ochrony konserwatorskiej,*
- *kształtowanie struktury przestrzennej strefy z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej, usługowej lub zagrodowej jako dominujących,*
- *zachowanie indywidualnych cech układu ruralistycznego oraz zespołu budowlanego w historycznie wykształconych granicach, strukturze i funkcji,*
- *dążenie do zagospodarowania centralnej przestrzeni wsi, w sposób podkreślający jego historyczne przeznaczenie - dawny rynek,*
- *kształtowanie struktury przestrzennej z uwzględnieniem wyróżników kompozycji przestrzennej jako elementów szczególnie odznaczających się*

w przestrzeni krajobrazu wysokością, gabarytami oraz formą lub sposobem zagospodarowania:

akcent krajobrazowy – obiekt:

- zajazd „Pod Złotą Gwiazdą”,*
- figura Królowej Korony Polskiej wraz z otaczającą zielenią wysoką,*
- akcent krajobrazowy – obszar:*
- teren ze stawami*
- *zachowanie otwarcie widokowych przy skrzyżowaniu ulic: Dworcowej, Lipowej i Tysiąclecia, tworzących historyczny układ miejscowości z obiektami z początku XX wieku,*
- *wzmocnienie znaczenia ul. Dworcowej jako osi kompozycji,*
- *realizacja nowej zabudowy na zasadzie uzupełnienia przestrzeni wolnych od zabudowy lub kontynuacji zabudowy,*
- *zachowanie i ochrona sieci zieleni przydrożnej, skupiskowej i pojedynczej, odtwarzanie i wzbogacanie zadrzewień z zastosowaniem gatunków rodzimych zgodnie z naturalnym, przyrodniczym potencjałem siedliskowym, dążenie do rekonstrukcji nieistniejących historycznych alei drzew, w szczególności wzdłuż ul. Dworcowej,*
- *zachowanie i ochrona zbiorników wodnych,*
- *możliwość kreowania nowych obiektów i obszarów stanowiących wyróżniki kompozycji przestrzennej kształtujących sylwetę miejscowości, których lokalizacja i forma będzie wynikała z wniosków z przeprowadzonych wcześniej analiz krajobrazowo-przestrzennych,*
- *ograniczanie realizacji napowietrznej infrastruktury technicznej, w tym elementów wysokościowych telefonii komórkowej, w przypadku istniejącej napowietrznej sieci elektroenergetycznej dążenie do jej skablowania;*

dla strefy B:

- *kształtowanie struktury przestrzennej strefy z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej i usługowej jako dominujących,*
- *realizacja nowej zabudowy na zasadzie uzupełnienia przestrzeni wolnych od zabudowy lub kontynuacji zabudowy*
- *zachowanie i ochrona sieci zieleni przydrożnej, skupiskowej i pojedynczej, odtwarzanie i wzbogacanie zadrzewień z zastosowaniem gatunków rodzimych zgodnie z naturalnym, przyrodniczym potencjałem siedliskowym,*
- *zachowanie i ochrona zbiorników wodnych,*

- *możliwość kreowania nowych obiektów i obszarów stanowiących wyróżniki kompozycji przestrzennej kształtujących sylwetę miejscowości, których lokalizacja i forma będzie wynikała z wniosków z przeprowadzonych wcześniej analiz krajobrazowo-przestrzennych,*
 - *ograniczanie realizacji napowietrznej infrastruktury technicznej, w tym elementów wysokościowych telefonii komórkowej, w przypadku istniejącej napowietrznej sieci elektroenergetycznej dążenie do jej skablowania.*
- 2) *Parametry i wskaźniki zagospodarowania terenu, maksymalna i minimalna intensywność zabudowy jako wskaźnik powierzchni całkowitej zabudowy w odniesieniu do powierzchni działki budowlanej, minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej w odniesieniu do powierzchni działki budowlanej, dla strefy A i B:*
- *intensywność zabudowy w nawiązaniu do przeważających lub charakterystycznych parametrów i wskaźników dla poszczególnych ulic lub kwartałów zabudowy z dostosowaniem do funkcji terenu oraz rodzaju zabudowy na działkach sąsiednich,*
 - *minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej w nawiązaniu do przeważających lub charakterystycznych parametrów i wskaźników dla poszczególnych ulic lub kwartałów zabudowy.*
- 3) *Kształtowanie linii zabudowy, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, dla strefy A i B:*
- *w nawiązaniu do utrwalonych linii zabudowy w poszczególnych kwartałach zabudowy oraz przy poszczególnych ulicach, z dostosowaniem do funkcji terenu oraz rodzaju zabudowy, z uwzględnieniem walorów estetyczno-widokowych; rekomenduje się ustalenie obowiązujących linii zabudowy dla zabytkowej części wsi, uwzględniając jej historyczny przebieg.*
- 4) *Zasady kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, dla strefy A i B:*
- *kompozycja przestrzenna nowej zabudowy w nawiązaniu do zabudowy istniejącej, charakterystycznej dla poszczególnych ulic lub kwartałów zabudowy, z uwzględnieniem w szczególności wysokości budynków i sposobu ich sytuowania względem dróg lub granic działek,*
 - *wysokość zabudowy realizować w odniesieniu do wysokości bazowej charakterystycznej dla poszczególnych ulic, z możliwością realizacji elementów wyższych niż wysokość bazowa, stanowiących akcent*

architektoniczny, dostosowany do skali i proporcji obiektu. Rekomenduje się realizację zabudowy o wysokości bazowej do 10 m. Możliwa jest realizacja wyższych obiektów, jeśli wysokość ta będzie wynikała z historycznych uwarunkowań oraz jeśli obiekty związane będą z funkcją usług publicznych, sportu lub obsługi produkcji rolniczej z dostosowaniem wysokości do specyfiki i przeznaczenia obiektu i z zachowaniem walorów estetyczno-widokowych.

- 5) *Zasady kształtowania form budynków, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, dla strefy A i B:*
 - *formy nowej zabudowy, a także przebudowa i rozbudowa istniejących budynków w nawiązaniu do kompozycji przestrzennej oraz form zabudowy istniejącej dla poszczególnych ulic lub kwartałów zabudowy, w tym bryły budynków oraz charakterystycznych dla nich cech elementów elewacji, kształtów dachów czy usytuowania głównych wejść do obiektów.*
- 6) *Zasady stosowania i eksponowania elementów konstrukcyjnych i zdobniczych, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, dla strefy A i B:*
 - *dla historycznej zabudowy zachowanie lub odtwarzanie elementów konstrukcyjnych i zdobniczych w szczególności elementów drewnianych na elewacjach budynków wraz z zachowaniem ich kolorystyki.*
- 7) *Rodzaje i standardy jakościowe stosowanych materiałów wykończeniowych, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych, dla strefy A i B:*
 - *stosowane materiałów wykończeniowych w nawiązaniu do materiałów charakterystycznych dla istniejących budynków w miejscu realizacji inwestycji (ze szczególnym uwzględnieniem historycznej zabudowy w strefie A) m.in. mury typu „mur pruski”, mury otynkowane lub nieotynkowane z kamienia, elementy ozdobne drewniane lub ceglane, dachówki ceramiczne,*
 - *możliwość stosowania materiałów wykończeniowych o nowoczesnym wyrazie stylistycznym, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych cech architektonicznych zespołu budowlanego zrealizowanego na początku XX wieku w strefie A.*
- 8) *Charakterystyczne cechy elewacji budynków, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, dla strefy A i B:*
 - *w przypadku realizacji elewacji otynkowanej stosowanie tynków w nawiązaniu do kolorystyki sąsiedniej zabudowy, ze szczególnym uwzględnieniem w strefie A kolorystyki historycznej,*

- w przypadku budynków zabytkowych z elewacjami z tzw. „muru pruskiego” rekomenduje się ocieplenie ścian zewnętrznych w sposób zachowujący historyczny charakter elewacji,
- lokalizowanie na elewacjach frontowych urządzeń technicznych m.in. urządzeń przesyłowych, klimatyzatorów i urządzeń wentylacyjnych, w sposób niezaburzający estetyki i kompozycji elewacji frontowej budynków oraz niezakłócający odbioru wizualnego obiektu z ulic i innych przestrzeni dostępnych publicznie.

9) Charakterystyczne cechy dachów budynków, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych zabudowy, w strefie A:

- dachy budynków realizować w nawiązaniu do charakterystycznych cech dachów (w szczególności cech takich jak: kształt, spadek dachu, układ kalenicy względem drogi, pokrycie) obiektów, w tym obiektów historycznych, występujących przy poszczególnych ulicach lub w kwartałach zabudowy,
- przy przebudowie budynków zabytkowych zachowanie kształtu dachu istniejącego, rekomenduje się stosowanie dachów mansardowych, naczółkowych lub dwuspadowych,
- przy rozbudowie budynków istniejących niezabytkowych kontynuacja kształtu dachu istniejącego lub zmiana kształtu dachu łącznie na całym budynku,
- lokalizowanie urządzeń technicznych, w tym: paneli fotowoltaicznych, klimatyzatorów, urządzeń wentylacyjnych itp. w sposób niezakłócający odbioru wizualnego obiektu z ulic i innych przestrzeni dostępnych publicznie;

w strefie B:

- dachy budynków realizować w nawiązaniu do charakterystycznych cech dachów (w szczególności cech takich jak: kształt, spadek dachu, układ kalenicy względem drogi, pokrycie) obiektów, w tym obiektów historycznych, występujących przy poszczególnych ulicach lub w kwartałach zabudowy,
- jeżeli wzdłuż ulicy nie występują powtarzające się charakterystyczne cechy dachów możliwa jest realizacja dachów o dowolnych parametrach,
- w przypadku realizacji budynków o nowoczesnej formie architektonicznej możliwe jest stosowanie pokryć dachowych o nowoczesnym wyrazie stylistycznym, wpisujących się harmonijnie w historyczny charakter zabudowy istniejącej,

- *lokalizowanie urządzeń technicznych, w tym: paneli fotowoltaicznych, klimatyzatorów, urządzeń wentylacyjnych itp. w sposób niezakłócający odbioru wizualnego obiektu z ulic i innych przestrzeni dostępnych publicznie.*

10) *Zasady i warunki dotyczące sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzaje materiałów budowlanych, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych, w tym dla przestrzeni dostępnych publicznie, dla strefy A i B:*

- *realizacja małej architektury według spójnej koncepcji dla poszczególnych przestrzeni publicznych,*
- *ograniczanie lokalizowania:*
 - *wolnostojących: urządzeń reklamowych, tablic reklamowych oraz szyldów,*
 - *urządzeń reklamowych, tablic reklamowych oraz szyldów na budynkach, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych,*
 - *urządzeń reklamowych, tablic reklamowych oraz szyldów na ogrodzeniach,*
 - *urządzeń reklamowych, tablic reklamowych oraz szyldów na terenach zieleni,*
- *urządzenia i tablice reklamowe oraz szyldy lokalizowane na budynkach należy sytuować w sposób niezaburzający estetyki i kompozycji elewacji budynków oraz w sposób nieprzesłaniający istotnych elementów i detali architektonicznych,*
- *urządzenia i tablice reklamowe oraz szyldy lokalizowane jako wolnostojące nie mogą zakłócać odbioru wizualnego obiektów, w szczególności zabytkowych, z przestrzeni publicznych,*
- *wykluczanie lokalizowania prefabrykowanych przestłowych ogrodzeń betonowych lub żelbetowych.*

11) *Zasady dotyczące zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni dostępnych publicznie, dla strefy A i B:*

- *urządzania i sytuowania zieleni, w tym struktury przestrzennej nasadzeń, preferowanych lub wykluczonych gatunków roślin, wysokości zieleni i pełnionej funkcji:*
 - *ochrona i kształtowanie zieleni wzdłuż ciągów komunikacyjnych poprzez odtwarzanie i wzbogacanie zadrzewienia,*

- *dla nowych nasadzeń stosowanie gatunków rodzimych zgodnie z naturalnym, przyrodniczym potencjałem siedliskowym,*
 - *sposobów wykorzystywania terenów przestrzeni publicznych, w tym wykorzystywania tymczasowego nie określa się,*
 - *powiązań widokowych terenów przestrzeni publicznych z otoczeniem nie określa się.*
- 12) *Określanie warunków działalności usługowej, w tym handlowej, w szczególności maksymalnej powierzchni sprzedaży obiektów handlowych, obszarów rozmieszczenia obiektów handlowych o maksymalnej powierzchni sprzedaży i ich dopuszczalnej liczby, dla strefy A:*
- *lokalizowanie nowych usług z wykorzystaniem istniejącej zabudowy lub poprzez uzupełnianie zabudowy z dostosowaniem skali nowych budynków usługowych do charakteru miejsca realizacji inwestycji,*
 - *wykluczanie lokalizacji usług handlu o dużej powierzchni sprzedaży;*
- dla strefy B:*
- *lokalizowanie nowych usług z wykorzystaniem istniejącej zabudowy lub poprzez uzupełnianie zabudowy z dostosowaniem skali nowych budynków usługowych do charakteru miejsca realizacji inwestycji.*
- 13) *Wytyczne odnośnie określenia walorów ekspozycji, w szczególności elementów takich jak przedpola ekspozycji, osie widokowe i punkty widokowe oraz zasad ich ochrony i kształtowania, w tym nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów, dla strefy A:*
- *zachowanie otwarc widokowych przy skrzyżowaniu ulic: Dworcowej, Lipowej i Tysiąclecia,*
 - *możliwa jest korekta wysokości i kształtu zieleni w celu odstąpienia widoku na obiekty wyróżniające się w krajobrazie.*

Za potencjalnych adresatów wymienionych rekomendacji i wniosków uznano:

- Zarząd i Sejmik Województwa Wielkopolskiego
- Wójta Gminy Suchy Las
- Pozostałe organy administracji i inne organizacje, w tym pozarządowe, stowarzyszenia i fundacje działające na rzecz Gminy Suchy Las oraz miejscowości Gołęczewo.

Drugi, wspomniany obszar priorytetowy Dolina Warty: Rogalinek-Oborniki obejmuje 52 kilometrowy odcinek wzdłuż rzeki Warty, przebiegający przez 9 gmin. Kilkukilometrowej długości fragment obszaru zlokalizowany jest na wschodnim krańcu gminy Suchy Las. W szczegółowej charakterystyce tego krajobrazu, opisując walory przyrodnicze krajobrazu wymieniono, m. in. Obszar Chronionego Krajobrazu Biedrusko (obszar Natura 2000 PLH300001), którego wschodnie obrzeża zlokalizowane na lewym brzegu Warty leżą w obrębie opisywanego obszaru priorytetowego. Charakterystyczną cechą obszaru Biedrusko jest sieć licznych rowów z okresowo zanikającą wodą oraz pas przykorytowy Warty, zajęty przez wikliny nadrzeczne. Charakteryzując ten krajobraz priorytetowy, nie odnoszono się do żadnych obiektów kulturowych zlokalizowanych na terenie gminy Suchy Las. Natomiast nieliczne odniesienia znalazły się w charakterystyce samego Obszaru Chronionego Krajobrazu w obrębie Biedruska. Wśród walorów kulturowych wymieniono wpisane do rejestru zabytków ruiny kościoła pw. Św. Jana Chrzciciela w Chojnicy oraz wczesnośredniowieczne grodzisko Glinno. Ruiny kościoła w Chojnicy uznano również za walor estetyczno-widokowy.

2.3. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z Powiatowym Programem Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Poznańskiego na lata 2025-2028

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Poznańskiego na lata 2025-2028 został przyjęty uchwałą XIX/278/VII/2025 Rady Powiatu w Poznaniu w dniu 25 listopada 2025 roku.

W rozdziale V (*Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego*), w podrozdziale 5.2.6 (*Zabytki nieruchome*), wśród najstarszych zabytków architektury sakralnej w powiecie wymieniono kościół p.w. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela w Chojnicy z lat 1531-1546 (ruina). Za jedną z cech charakterystycznych krajobrazu kulturowego powiatu poznańskiego uznano dużą ilość pałaców i dworów (ponad 100 obiektów). Wśród najliczniej reprezentowanych są obiekty z XIX i początków XX wieku, a w tym neorenesansowy pałac w Biedrusku.

W podrozdziale 5.2.8 (*Zabytki archeologiczne*), w wykazie stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej wymieniono grodzisko w Biedrusku -Glinnie [stanowisko 27- AZP 50-27/30].

W podrozdziale 5.2.9 (*Zabytki w zbiorach muzealnych i innych*) wspomniano o zbiorach w Muzeum im Ojca Mariana Żelazka w Chludowie.

W podrozdziale 5.2.10. (*Dziedzictwo niematerialne*) wśród organizacji związanych z dziedzictwem niematerialnym, działających na terenie Powiatu Poznańskiego wymieniono Zespół Pieśni i Tańca Chłudowianie z Chłudowa. Wspomniano również 6 działających na terenie gminy kół gospodyń wiejskich w Złotnikach, Biedrusku, Chłudowie, Zielątkowie, Gołęczewie i Złotkowie.

W podrozdziale 5.2.11 (*Gminne ewidencje zabytków i gminne programy opieki nad zabytkami*) Gmina Suchy Las została wymieniona wśród gmin posiadających gminne ewidencje zabytków nieruchomych i archeologicznych przyjęte zarządzeniami oraz obowiązujący Gminny Program Opieki nad Zabytkami. W podrozdziale tym przedstawiono również plany inwestycyjne jednostek samorządowych z terenu powiatu związane z szeroko rozumianą ochroną dziedzictwa kulturowego. Wśród planowanych prac na terenie Gminy Suchy Las wymieniono:

- remont fragmentu zabytkowego ogrodzenia parku w Chłudowie;
- kontynuację odnowy parku w Chłudowie;
- sporządzenie projektu budowlanego związanego z renowacją budynku przy ul. Lipowej 5 w Gołęczewie;
- prace remontowe przy budynkach budynku mieszkalnych przy ul. Dworcowej 40 i 49 oraz Tysiąclecia 13 w Gołęczewie;
- sporządzenie projektu budowlanego związanego z izolacją stropu zabytkowego kościoła w Chłudowie;
- prace rewitalizacyjne w parku w zespole pałacowo-parkowym w Biedrusku;
- kolejny etap remontu kapitalnego dawnego Zajazdu pod Złotą Gwiazdą w Gołęczewie.

W podrozdziale 5.3. (*Zabytki objęte prawnymi formami ochrony*) wymieniono w formie tabelarycznej zabytki z terenu Powiatu Poznańskiego wpisane do rejestru Zabytków. W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu prowadzone są trzy rejestry zabytków: księga A - rejestr zabytków nieruchomych; księga B - rejestr zabytków ruchomych; księga C - rejestr zabytków archeologicznych. Wśród 499 zabytków nieruchomych z terenu Powiatu Poznańskiego wpisanych do księgi A, najwięcej (51) znajduje się na terenie gminy Suchy Las. Wspomniano m.in. kościół pw. Wszystkich Świętych w Chłudowie, znajdujący się w stanie ruiny kościół w Chojnicy oraz Kasyno Oficerskie w Biedrusku. Na terenie Gminy Suchy Las znajdują się 3 obiekty wpisane pojedynczą decyzją do księgi B (zabytków ruchomych) oraz 1 obiekt - grodzisko w Biedrusku-Glinnie wpisane do księgi C (zabytków archeologicznych).

W rozdziale VI dokonano ocenę stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu Poznańskiego z pomocą analizy SWOT.

W rozdziale VII (*Założenia programowe*) wyznaczono priorytety powiatowego programu opieki nad zabytkami (podrozdział 7.1), a wśród nich:

- *rewaloryzację dziedzictwa kulturowego,*
- *poprawę stanu krajobrazu kulturowego oraz dokumentacja,*
- *edukacja mieszkańców oraz promocja.*

Określono również kierunki działań powiatowego programu opieki nad zabytkami (podrozdział 7.2):

- *poprawienie stanu obiektów zabytkowych i ich otoczenia,*
- *dofinansowania,*
- *współpraca z gminami WWKZ,*
- *dokumentacja,*
- *ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,*
- *edukacja,*
- *promocja.*

Wśród zadań powiatowego programu opieki nad zabytkami (podrozdział 7.3) w pozycji dotyczącej dofinansowania (1.2) założono m.in:

- *utrzymanie realizacji zadań w zakresie dotacji z budżetu powiatu poznańskiego na dofinansowania prac konserwatorskich restauratorskich lub budowlanych przy zabytkach, a także wsparcie w zakresie kultury i sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ramach Otwartych Konkursów Ofert,*
- *informacje zainteresowanych podmiotów o możliwości uzyskania dotacji celowych z budżetu Powiatu na dofinansowania prac konserwatorskich restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych na terenie powiatu.*

W pozycji dotyczącej edukacji (3.1) założono m.in.:

- *organizację konkursów wiedzy historycznej, fotograficznych, malarskich, rzeźbiarskich, itp. Nawiązujących do dziedzictwa kulturowego i historii powiatu,*
- *udział w projektach związanych z dziedzictwem kulturowym powiatu*

W pozycji dotyczącej promocji (3.2) założono m. in. *wyeksponowanie najważniejszych zabytków powiatu w oparciu o spoty, reklamy, filmy promocyjne.*

W podrozdziale 11.1 (*Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych przez Powiat Poznański*) przytoczono uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie powiatu poznańskiego.

W rozdziale XIV (*Aneksy*) zaprezentowano w formie tabelarycznej nieruchome zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków z podziałem na gminy (załącznik 1).

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

W myśl art. 6 ust. 1 pkt 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości. Stosownie do pkt 2 niniejszego ustępu, za zabytki ruchome uważa się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393), instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Za zabytki archeologiczne uznaje się w szczególności pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zasoby dóbr kultury w gminie Suchy Las przedstawia się następująco: w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się 147 obiektów, z czego 53 jest wpisanych na mocy 51 decyzji do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego (w liczbie tej są ujęte 3 nieistniejące domy oraz 6 nieistniejących budynków gospodarczych zlokalizowanych na terenie zagród, które nie zostały wykreślone z rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków). Gminna ewidencja zabytków została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las nr 44/2018 w dniu 25 kwietnia 2018 roku (z kilkoma zmianami, w tym ostatnią wprowadzoną Zarządzeniem nr 183/2022 Wójta Gminy Suchy Las z 8 listopada 2022 roku). Na terenie gminy odnotowano także 319 stanowisk archeologicznych w tym 286 o znanej lokalizacji, z jednym ujętym w rejestrze zabytków. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las nr 68/2018 w dniu 29 maja 2018 roku.

W gminie znajdują się cztery (według raportu WWKZ) **układy ruralistyczne w Chłudowie, Gołęczewie, Suchym Lesie i Zielątkowie**. Żaden nie został wpisany do rejestru zabytków. Do najciekawszych należy układ w Gołęczewie. Wieś składa się z dwóch części: starej - polskiej i nowej - niemieckiej wybudowanej według projektów Paula Fischera. Stare Gołęczewo (pod koniec XIX wieku) obejmowało północną część współczesnej wsi, przy dzisiejszej ul. Krętej. Po jej północnej stronie zlokalizowane było podwórze zabudowane z trzech stron podwórze folwarczne, które od południa zamykał dwór wraz z ogrodem (ograniczonym stawem i ciekim wodnym). Prawdopodobnie

pozostałością skrzydeł dawnego dworu są dwa budynki mieszkalne zlokalizowane przy ulicy Krętej 3 i 15 (dawn. 4). Zabudowania kolonii domów pracowników folwarcznych położone były na zachód od podwórze folwarcznego przy dzisiejszej ulicy Krętej oraz wzdłuż ulicy Tysiąclecia. Nowe Gołęczewo zaplanowano jako wieś ulicówkę. Wieś ta w założeniu miała być wzorcową wsią kolonizacyjną, ewangelicką i zamkniętą z własną szkołą, kaplicą, salą gminną, gospodą, urządzeniami wodociągowymi, pralnią, piekarnią oraz sprzętem przeciwpożarowym. Centrum wsi wyznaczono przy skrzyżowaniu dwóch dróg: biegnącej na linii wschód-zachód do Zielątkowa (dziś ulica Dworcowa) oraz północ- południe z Chludowa do Soboty (ulice Tysiąclecia i Lipowa). Przy skrzyżowaniu ulic zlokalizowano budynki publiczne: dom gminny- szkołę z salą do modlitwy (kantorat), gospodę, łaźnię, piekarnię i remizę zlokalizowane w jednym budynku. Obiekt **szkoły** składa się dwóch brył: dwukondygnacyjnego budynku szkolnego (mieszczącego w założeniu klasy dla 80 dzieci oraz mieszkania dla nauczycieli) i jednokondygnacyjnego budynku gminnego (zwieńczonego pierwotnie wieżą zegarową). Naprzeciw szkoły zlokalizowana jest **gospoda** „Pod Żółtą Gwiazdą”. Jest to budynek dwuczłonowy, ustawiony frontem do ulicy Dworcowej. Elewacja frontowa zwieńczona jest opływową linią i pokryty dwuspadowym dachem. Obiekt pokryty jest mansardowym dachem z dachówką karpiówką. Drugi człon stanowi dawna sala widowiskowo-taneczna, ustawiona frontem do ulicy Tysiąclecia. W gospodzie mieściły się pierwotnie pokoje hotelowe, piwiarnia i winiarnia. Po drugiej stronie skrzyżowania zlokalizowano wielofunkcyjny budynek mieszczący **łaźnię, piekarnię i remizę**. Przy ul. Tysiąclecia wzniesiono kuźnię, która nie zachowała się do dziś. Na wschodnim krańcu wsi, przy przejeździe dzisiejszej ulicy Dworcowej i linii kolejowej zlokalizowano niewielki budynek stacji kolejowej o konstrukcji szkieletowej, pokryty dachem czterospadowym.

Na terenie wsi zaplanowano powstanie 5 małych, 6 średnich, 8 większych i 22 dużych gospodarstw. Zagrody zostały rozlokowane wzdłuż ulic wybiegających z placu gminnego, tj. dzisiejszych: Dworcowej, Tysiąclecia, Lipowej i Krętej. Budynki wzniesiono wg projektów Paula Fischera, w różnych regionalnych stylach, najczęściej turyńskim, dolnosaskim i łużyckim. W skład typowego gospodarstwa wchodził parterowy dom mieszkalny, połączony z budynkiem inwentarskim bądź oddzielne budynki gospodarcze usytuowane w podwórzu. Domy były na ogół tynkowane na kolorowo. Obiekty mieszkalne i gospodarcze na terenie nowego założenia wznoszono w konstrukcji fachwerkowej, w stylistyce landów niemieckich (z przewagą typu turyńskiego i dolnosaksońskiego). Zazwyczaj budynki mieszkalne stanowiły jedną bryłę z oborami dla 8-10 krów, a stajnie budowano w głębi podwórza. Ciekawym przykładem budownictwa z tego okresu, zachowanym w prawie niezmienionej formie jest budynek podcieniowy w centrum wsi przy ulicy Lipowej 2. Parterowy budynek

mieszkalny z dachem dwuspadowym tworzy jedną całość z budynkiem gospodarczym. Część mieszkalna obiektu usytuowana jest szczytem do ulicy i poprzedzona jest wielosłupowym podcieniem. Część gospodarcza budynku usytuowana jest kalenicowo do ulicy Lipowej. Przykładem budownictwa mieszkalno-gospodarczego jest obiekt zlokalizowany przy ul. Dworcowej 57. Obiekt nawiązuje formą do domów tkaczy łużyckich z charakterystyczną pierwszą kondygnacją ujętą od zewnątrz w drewniane łuki arkadowe oraz oszalowaną drugą kondygnacją części mieszkalnej. Budynek o konstrukcji przysłupowej z parterową częścią wybudowaną w konstrukcji zrębowej (tworzącej tzw. „skrzynię”) i drugą kondygnacją o konstrukcji ryglowej, utrzymanej na tzw. przysłupach oplatających parter od zewnątrz i tworzących arkady. Taka konstrukcja budynku miała chronić mieszkalną część na parterze przed drganiami krosien tkackich umieszczonych na drugiej kondygnacji. Budynek zachował się w prawie niezmienionej formie do dziś. Większość obiektów dawnego założenia wpisana jest do rejestru zabytków. Obecnie większość z nich została przebudowana przez prywatnych właścicieli, co w wielu przypadkach doprowadziło do utraty cech zabytkowych.

Do najcenniejszych zabytków gminy Suchy Las należą wpisane do rejestru zabytków obiekty sakralne w **Chojnicy** oraz **Chłudowie**. **Kościół p.w. Ścięcia Św. Jana Chrzyciela** w Chojnicy jest najstarszym zachowanym zabytkiem na terenie gminy. Jest to również jeden z nielicznych zachowanych późnogotyckich wiejskich przykładów architektury sakralnej w Wielkopolsce. Kościół wzniesiono w 1 poł. XVI wieku, być może w 1531 roku o czym może świadczyć kamień z wyrytą datą wmontowany w główny portal. Jest to jednonawowa świątynia, murowana z cegły, założona na planie prostokątnym o ścianach wzmocnianych z zewnątrz szarpami, z niewyodrębnionym trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od północy do bryły głównej przylega kaplica i zakrystia, a od południa niewielka kruchta. Od zachodu fasada flankowana jest przez dwie okrągłe wieże. Wystrój elewacji zachodniej jak i kopulaste zwieńczenia wież pochodzą prawdopodobnie z lat 60. XIX w. Przed zniszczeniem korpus kościoła był nakryty sklepieniem gwieździstym, a kaplicy i zakrystii sklepieniem żaglastym. Nad nawą główną i prezbiterium pierwotnie był stromy, dwuspadowy dach. W chwili obecnej kościół jest w stanie ruiny, pozbawiony więźby dachowej i sklepień, zachowany do wysokości gzymsu i pozbawiony kruchty. Ostatni remont świątyni przeprowadzono w latach 30. XX wieku, a funkcje sakralne przestała pełnić prawdopodobnie w 1947 roku, kiedy obszar nieistniejącej już wsi Chojnica został włączony w obręb poligonu wojskowego. Wyposażenie ruchome kościoła zostało częściowo przeniesione do kościoła na Morasku. Nagrobki fundatorów świątyni - Przeclawskich zostały przeniesione do katedry poznańskiej, a malowane epitafia członków tej rodziny znajdują się w zbiorach Muzeum Narodowego. W zespole kościoła w Chojnicy znajduje się murowana dzwonnica z 1846 roku oraz XIX. wieczny cmentarz. W latach 1993-1994

oraz 2001- 2002 z inicjatywy Gminy Suchy Las i Powiatu Poznańskiego prowadzono prace porządkowe i zabezpieczające w ruinach świątyni i jej otoczeniu.

Barokowy, drewniany **kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Chludowie** powstał z fundacji cysterek z Owińsk w 1736 roku. Według innych źródeł (Pilarczyk, Rewers 1991) w roku tym powstał kościół na planie krzyża, a w 1765 został on zastąpiony zachowanym do dziś drewnianym obiektem o konstrukcji zrębowej, szalowanej. Kościół zlokalizowany jest w centrum wsi. Jest to budynek salowy na planie prostokąta z wielobocznie zamkniętym prezbiterium. Wnętrze przykrywa (nowy) strop o zaokrąglonych narożach. Przy kościele znajduje się założony w XVIII wieku **cmentarz**. Ponadto w zespole kościoła znajduje się drewniana **dzwonnica** z 1932 roku oraz **plebania** wybudowana w 4 ćw. XIX wieku.

Jedną z cech charakterystycznych krajobrazu kulturowego Wielkopolski jest znaczna liczba pałaców i dworów. W powiecie poznańskim na około 119 obiektów, do rejestru zabytków wpisanych jest 33 dworów, 36 pałaców i 78 parków podworskich. W ewidencji zabytków gminy Suchy Las figurują cztery obiekty, w tym trzy pałace: w **Biedrusku**, **Chludowie** i **Złotnikach** oraz dwór-rządówka w Jelonku. Dawny dwór w Zielątkowie z powodu złego stanu technicznego został w 2015 roku wykreślony z wojewódzkiej ewidencji zabytków. Ochroną konserwatorską objęto pałac z parkiem w Biedrusku i Złotnikach, dwór w Jelonku oraz park w Chludowie. Niewątpliwie do najcenniejszych zabytków tej kategorii znajdujących się na terenie gminy należy zaliczyć dwa zespoły **rezydencjonalne** ujęte w rejestrze zabytków w Biedrusku i Złotnikach. Pałac w **Biedrusku** jest przykładem architektury neoklasycystycznej 2 poł. XIX wieku. Pałac wybudowano w latach 1877-1880 z inicjatywy ówczesnego właściciela Biedruska Albrechta Otto von Treskowa. Zlokalizowany jest w centralnej części parku na niewielkim wzniesieniu. Jest to obiekt murowany na planie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, przykryty czterospadowym dachem z wysuniętym portykiem, z podjazdem od północy. Od południowego-wschodu do bryły głównej przylega czterokondygnacyjna wieża, od wschodu weranda z tarasem, a od południa ogród zimowy. Elewacje są bogato zdobione dekoracją sztukatorską. Dobrze zachowały się oryginalny układ wnętrz, polichromowana stolarka drzwiowa oraz sztukateria. Otaczający pałac **park** jest przykładem XIX wiecznego parku krajobrazowego. Mimo zaniedbań i niedostatecznej pielęgnacji, czytelny jest pierwotny układ kompozycyjny. Ciekawostką i przykładem małej architektury parkowej są drewniana **altana parkowa** oraz murowana **brama wjazdowa**. Park nie jest utrzymany w swoich pierwotnych granicach. Podzielony został drogą z Biedruska do Bolechowa, a jego północna część traktowana jest jak teren leśny. Na południe od pałacu zlokalizowane jest dawne **kasyno oficerskie**. Obiekt powstał po utworzeniu na terenie majątku Albrechta Otto von Treskow ośrodka szkoleniowego armii pruskiej, prawdopodobnie około **1910** roku.

Wybudowano go w stylu nawiązującym do architektury uzdrowskiej Niemiec. Jest to obiekt murowany o konstrukcji szachulcowej na planie zbliżonym do litery T, o częściowo tynkowanych elewacjach. Najciekawsza jest wschodnia elewacja budynku z wyeksponowaną wieżbą zdobioną bogato elementami snycerskimi. Z dawnej zabudowy folwarcznej na terenie założenia pałacowo-folwarcznego zachował się budynek **spichlerza** wybudowanego w początkach XX wieku.

Innym przykładem architektury rezydencjalnej jest **pałac w Złotnikach**, wybudowany w 1895 roku z inicjatywy ówczesnego właściciela majątku Fritza Hoffmeyera. Budynek zlokalizowany jest na wschodnim skraju parku. Wzniesiono go w stylu neoklasycystycznym. Jest to obiekt murowany założony na planie prostokąta z dwoma bocznymi skrzydłami, dwukondygnacyjny, kryty dachem czteropołaciowym. Symetryczne elewacje mają nawiązującą do klasycyzmu dekorację - boniowany parter i naroża kondygnacji piętra. Otaczający pałac park **krajobrazowy** został założony pod koniec XIX wieku. W wyniku późniejszych podziałów geodezyjnych oraz prac renowacyjnych i porządkowych toczących się w latach 1998-1999, częściowemu zatarciu uległ pierwotny układ kompozycyjny. Na terenie dawnego założenia pałacowo-folwarcznego w Złotnikach zachował się jedyny na terenie gminy Suchy Las kompleks zabudowań folwarcznych, na który składają się: dawna **rządówka**, **budynek mieszkalno-gospodarczy**, **spichlerz**, **stajnia** trzy **stodoły**, oraz dwa budynki inwentarskie. Większość budynków, z wyjątkiem stajni, powstała w 4 ćw. XIX wieku. Obecnie budynki gospodarcze wykorzystywane są przez Zakład Doświadczalno-Dydaktyczny Uprawy Roli i Roślin Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, natomiast pałac z parkiem i rządówka oraz obiekty gospodarcze znajdują się w rękach prywatnych.

Trzeci z pałaców (w **Chłudowie**), wybudowany został około 1875 roku przez Wilhelma von Treskow. W wyniku pożaru w 1952 roku i odbudowy w 1960 roku oraz późniejszej adaptacji na klasztor, zatarciu uległa pierwotna bryła budynku i wystrój elewacji. Natomiast czytelny i wyraźny jest pierwotny układ kompozycyjny, otaczającego dawny pałac, **parku krajobrazowego**, założonego w połowie XIX wieku. Park otoczony jest całości oryginalnym **ogrodzeniem** metalowym na ceglanej podmurówce z ozdobną bramą. Zespół pałacowo-parkowy jest dziś użytkowany przez zgromadzenie księży werbistów.

Szczególnie wartościowe dla krajobrazu gminy są trzy wspomniane zespoły zieleni parkowej w **Biedrusku**, **Chłudowie** i **Złotnikach** - wszystkie wpisane do rejestru zabytków. Ciekawym obiektem jest zlokalizowana w parku w Chłudowie sztuczna grotta wyłożona koralowcem z 2 poł. XIX wieku.

Interesującym przykładem siedziby niewielkiego majątku ziemskiego na terenie gminy jest ujęty w rejestrze zabytków **dwór (rządówka)** w **Jelonku**. Obiekt

powstał w 1920 roku. Jest to budynek murowany na planie prostokąta z prostokątnymi ryzalitami w elewacjach północnej i południowej oraz półokrągłym w elewacji zachodniej, przykryty czterospadowym dachem z wystawkami. Pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego w postaci **dworu, domu pracowników folwarcznych-ośmioraka** oraz **budynku gospodarczo - mieszkalnego** zachowały się w Zielątkowie. Dwór (ob. dom mieszkalny) wybudowano prawdopodobnie z inicjatywy Moraczewskich w 1834 roku. Budynek gospodarczy powstał pod koniec XIX wieku, kiedy właścicielką majątku była Alma von Treskow. Po parcelacji majątku w początkach XX wieku został częściowo przebudowany na cele mieszkalne.

Do wyjątkowo interesujących zaliczyć można **budynki użyteczności publicznej**, powstałe przeważnie w końcu XIX i początkach XX wieku. Wśród nich wspomnieć należy **szkołę i przedszkole** oraz **pocztę** w **Biedrusku**, murowane, częściowo o szkieletowej konstrukcji ścian. Do grupy tej zaliczyć należy także zespół **budynków szkolnych** w **Chłudowie** powstały około 1910 roku, **szkołę** w **Suchym Lesie** (ob. budynek mieszkalny) powstałą w 1865 roku i rozbudowaną około 1905 roku oraz **szkoły** w **Zielątkowie** i **Złotnikach** (ob. budynki mieszkalne). Na terenie gminy zachowały się także dwa zabytkowe **zajazdy** w **Chłudowie** i **Goleńczewie** (wpisane do rejestru zabytków), powstałe w I dekadzie XX wieku. W zespole zajazdu w **Goleńczewie** znajduje się również murowana **stajnia** o szkieletowej konstrukcji ścian. Innym przykładem budynku użyteczności publicznej jest zabytkowa **łaźnia** (a później remiza) w **Goleńczewie**.

Na terenie gminy zachowały się stosunkowo nieliczne zabytki techniki. Szczególnie interesującym jest wpisana do rejestru zabytków wodociągowa **wieża ciśnień** w **Biedrusku**, powstała w końcu XIX wieku oraz znajdujące się na terenie poligonu w Biedrusku cztery wieże obserwacyjne. Pozostałe obiekty związane są z komunikacją kolejową. Najciekawszym zabytkiem jest stacja kolejowa w Goleńczewie (wpisana do rejestru zabytków) o szkieletowej konstrukcji ścian. Dziedzictwo kolejowe oprócz wspomnianej stacji reprezentują budynki **stacji kolejowej**, domu pracowników kolejowych, domu dróżnika i budynku gospodarczego w **Chłudowie**, oraz **dworca** i budynków pracowników kolejowych w **Złotnikach**, powstałe w początkach XX wieku. Wśród obiektów przemysłowych i gospodarczych jest dawna **mleczarnia** w **Chłudowie** (obecnie restauracja), powstała około 1910 roku.

Liczna na terenie gminy jest zabytkowa zabudowa mieszkalna oraz zagrodowa. Zdecydowana większość budynków powstała w końcu XIX wieku oraz w trakcie intensywnej kolonizacji niemieckiej wsi w 1 dekadzie XX wieku. Do najciekawszych przykładów należą: w **Chłudowie** domy przy ul. Dworcowej 34, 44, Rynek 5 i 8, Poznańskiej 24 oraz budynek mieszkalny i stodoła w zagrodzie nr 5 przy ul. Wodnej; w **Goleńczewie** domy przy ul. Dworcowej nr 30, 51, 57, Tysiąclecia nr 8 oraz **zagrody**

(domy z częścią gospodarczą) przy ul Dworcowej nr 28, 35, 40, Lipowej nr 2, 3, 6 (wszystkie wpisane do rejestru zabytków).

Na terenie gminy znajduje się **10 zabytkowych cmentarzy**. Są to cmentarze przykościelne w Chłudowie i Chojnicy, cmentarz rzymsko-katolicki w Chłudowie, założony w XIX wieku. W ewidencji gminnej znajdują się cztery cmentarze ewangelickie: XIX wieczne w Suchym Lesie i Złotkowie oraz z początku XX wieku w Golęczewie i Złotnikach. Ponadto na terenie Biedruska znajdują się XX wieczne cmentarze prawosławny i wojskowy, a w Glinnie cmentarz rodowy.

Na terenie gminy znajdują się także **miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne** oraz **znane osoby**. W **Suchym Lesie** znajduje się pomnik upamiętniający strażaków z terenu gminy, pomordowanych w latach 1939-1945, a w Łagiewnikach pomnik ofiar faszyzmu. Na terenie Biedruska istnieją pomnik żołnierzy 7-go pułku strzelców konnych oraz pomnik bohaterów lat 1939-1945. **Glinno** było miejscem urodzenia jednej z najwybitniejszych postaci polskiego teatru, **Wojciecha Bogusławskiego (1857-1829)**, który został ochrzczony w kościele w Chojnicy. Upamiętnieniem tej postaci jest pomnik (głaz) z pamiątkową tablicą. **Chłudowo** było miejscem zamieszkania w latach 1922-1934 Romana Dmowskiego (**1864-1939**) – przyrodnika i polityka (założyciela i przywódcy Narodowej Demokracji, sygnatariusza Traktatu Wersalskiego, ministra spraw zagranicznych w 1923 roku). Dziś w **Chłudowie** znajduje się jego popiersie. W **Zielątkowie** urodziła się i mieszkała przez trzydzieści lat pisarka **Bibianna Moraczewska (1810-1887)**, pochowana na poznańskim cmentarzu zasłużonych Wielkopolan, na Wzgórzu św. Wojciecha.

Szczególnie cennymi obiektami zabytkowymi są także znajdujące się na terenie gminy **stanowiska archeologiczne**, których udokumentowano około 319. Do najważniejszych zaliczyć należy grodzisko w Biedrusku-Glinnie (wpisane do rejestru zabytków), które wraz z pobliską osadą tworzą interesujący wczesnośredniowieczny kompleks osadniczy. Badania archeologiczne świadczą, że teren gminy Suchy Las był intensywnie zasiedlony, a osadnictwo skoncentrowane było głównie wzdłuż cieków wodnych. Na obszarze gminy wyróżniono kilka szczególnych skupisk osadniczych w **rejonach Biedruska-Chojnicy i Biedruska Glinna, Golęczewa** (wszystkie nad ciekami wodnymi i wokół podmokłych łąk) oraz **Chłudowa i Zielątkowa**.

Analiza chronologiczno-kulturowa zarejestrowanych na terenie gminy stanowisk archeologicznych wykazała, że na terenie tym występują pozostałości osadnictwa ze wszystkich okresów pradziejów (począwszy od późnego paleolitu) oraz historycznego, przy czym dominuje osadnictwo kultury łużyckiej, kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich) oraz z okresu wczesnego średniowiecza. Znaczącą część stanowią również stanowiska neolityczne. Za przykład mogą tu służyć osady neolityczne ze Złotnik i Złotkowa, osada z wczesnej epoki brązu w Złotnikach, kultury łużyckiej z Chłudowa,

osady z kultury przeworskiej w Chłudowie i Złotnikach czy wspomnianej wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Glinnie. Na obszarze gminy dominują rozległe wielokulturowe osady o dużym rozrzucie materiału zabytkowego.

3.1. Obiekty zabytkowe, nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

3.1.1. BIEDRUSKO

- ZESPÓŁ PAŁACOWY-FOLWARCZNY, nr rej. 1778/A z 19.01.1978 r.
 - pałac, mur., lata 1877-1880, arch. L. Huhn
 - park krajobrazowy, 4 ćw. XIX w.
- KASYNO OFICERSKIE, mur., pocz. XX w, nr rej. 2209/A z 2.08.1991 r.
- WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIENI, mur., k. XIX w, nr rej. 534/Wlkp/A z 24.08.2007 r.

3.1.2. CHŁUDOWO

- KOŚCIÓŁ PARFIALNY P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH, drewn., 1736 r. (1765 r.), nr rej. 2397/A z 21.12.1932 r.
- PARK KRAJOBRAZOWY, II poł. XIX, nr rej. 2004/A z 14.06.1985 r.

3.1.3. CHOJNICA

- RUINA KOŚCIOŁA P.W. ŚCIĘCIA ŚW. JANA CHRZCICIELA, mur., XVI w., XVIII w., nr rej. 2398/A z 21.12.1932 r.

3.1.4. GOLĘCZEWO

- STACJA KOLEJOWA, szach, lata 1902-1906, nr rej. 1893/A z 21.07.1981 r.
- DOM GMINNY OB. SZKOŁA, ul. Dworcowa 55 (d. 40), mur., 1905 r., nr rej. 1889/A z 21.07.1981 r.
- ZAJAZD „Pod Złotą Gwiazdą”, ul Dworcowa 46 (d. 35)
 - oberża z salą taneczną, mur., lata 1904-1906, nr rej. 1890/A z 21.07.1981 r.
 - stajnia, mur. (pruski mur), lata 1904-1906, nr rej. 1886/A z 20.07.1981 r.
- ŁAŻNIA-PIEKARNIA, OST. REMIZA STRAŻACKA mur., lata 1904-1906, nr rej. 1892/A z 21.07.1981 r.

ul. Dworcowa

- DOM NR 25 (d. 22, 11), mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1888/A z 21.07.1981 r.
- DOM NR 27 (d. 25/27,10), mur., szach., lata 1902-1906, nr rej. 1858/A z 9.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 26 (d. 15) - dom z oborą **, mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1855/A z 09.06.1981 r.

- ZAGRODA OSADNICZA NR 28 (d. 17) - dom z obora, mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1854/A z 09.06.1981 r.
- DOM NR 29/31 (d. 14), mur., lata 1902-1906, nr rej. 1856/A z 09.06.1981 r.
- DOM NR 30 (d. 19), mur, szach, lata 1902-1906, nr rej. 1864/A z 10.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 32/34 (d. 21) - dom i stodoła **, mur. szach., lata 1902-1906, nr rej. 1877/A z 15.06.1981 r.
- DOM NR 33 (d. 16), mur., lata 1902-1906, nr rej. 1857/A z 09.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 35 (d. 18) - dom z bud. gosp., mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1849/A z 08.05.1981 r.
- DOM NR 36 (d. 25), mur., 1902-1906, nr rej. 1870/A z 12.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 38 (d. 27) - dom z oborą, mur., lata 1902-1906, nr rej. 1861/A z 10.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 39 (d. 20) - dom i stodoła ** mur., lata 1902-1906, nr rej. 1880/A z 30.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 40 (d. 29) - dom i obora, mur., szach., lata 1902-1906, nr rej. 1863/A z 10.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 42 (d. 31) - dom z oborą, mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1859/A z 10.06.1981 r.
- DOM NR 43 (d.24), mur., szach., lata 1902-1906, nr rej. 1867/A z 12.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 44 (d. 33), dom z oborą i stodoła, mur., szach, lata 1902-1906, nr rej. 1875/A z 12.06.1981 r.
- DOM NR 45 (d.26), mur., lata 1902-1906, nr rej. 1866/A z 10.06.1981 r. *
- ZAGRODA OSADNICZA NR 47 (d. 28) - dom z oborą i stodoła, mur., szach., lata 1876/A z 15.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 48 (d. 37) - dom z oborą, mur., szch., lata 1902-1906, nr rej. 1881/A z 30.06.1981 r.
- DOM NR 49 (d. 30), mur., lata 1902-1906, nr rej. 1865/A z 10.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 53 (d. nr 34) - dom z oborą, mur., lata 1902-1906, nr rej. 1860/A z 10.06.1981 r.
- DOM NR 55 (d. 36), mur. - drew., lata 1902-1906, nr rej. 1887/A z 20.07.1981 r. **
- DOM NR 57 (d. 38), mur. - drew., 1902-1906, nr rej. 1885/A z 30.06.1981 r.
- DOM NR 61 (d. 42), mur., 1902-1906, nr rej. 1869/A z 12.06.1981 r.

ul. Kręta

- DOM NR 3 (d. 3; 39), mur., 1902-1906, nr rej. 1878/A z 17.06.1981 r.
- DOM NR 15 (d. 4; 41), mur., 1902-1906, nr rej. 1874/A z 12.06.1981 r.
- *DOM NR 6, mur, 1902-1906, nr rej. 1882/A z 30.06.1981 r. ***

ul. Lipowa

(Wszystkie projekt. Paul Fischer 1902-1906)

- ZAGRODA OSADNICZA NR 2 (d. 1), dom z oborą, mur., szach., 1902-1906, nr rej. 1891/A z 02.07.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 3 - dom z oborą i stodołą, mur., szach, 1902-1906, nr rej. 1883/A z 30.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 4 (d. 2) - dom z oborą, mur. szach., 1902-1906, nr rej. 1853/A z 09.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 5- dom z oborą, mur., szach., 1902-1906, nr rej. 1851/A z 09.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 6 (d. 4) -dom z oborą, mur., szach. 1902-1906, nr rej. 1852/A z 09.06.1981 r.

ul. Tysiąclecia

- DOM NR 2 a (d. 1), mur., 1904- 1906, (proj. Paul. Fischer), nr rej. 1868/A z 12.06.1981 r.
- DOM NR 3/3a (d. 4), mur., 1904 – 1906, (proj. Paul. Fischer), nr rej. 1872/A z 12.06.1981 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 4 (d. 3) - dom z oborą, mur., 1904-1906 (proj. Paul. Fischer), nr rej. 1862/A z 10.06.1981 r.
- DOM NR 7 (d.6), mur., 1902-1906, nr rej. 1871/A z 12.06.1981 r.
- DOM NR 8, mur., 1902-1906, nr rej. 1873/A z 12.06.1981 r. **
- DOM NR 13 (d.12), mur., 1902-1906, nr rej. 1884/A z 30.06.1981 r.

3.1.5. JELONEK

- DWOREK-WILLA, ul. Obornicka 2, mur., 1920, nr rej. 1097/Wlkp/A z 15.08.1987 r.

3.1.6. ZŁOTNIKI

- ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY, k. XIX, nr rej. 2197/A z 31.08.1990 r.
 - pałac, mur., 1895 r.,
 - park krajobrazowy, k. XIX w.

* obiekt jest własnością lub współwłasnością Gminy Suchy Las

** obiekt nieistniejący, dotychczas niewykreślony z rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

3.2. Obiekty z terenu gminy Suchy ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

3.2.1. BIEDRUSKO

- SZKOŁA, ul. Świerczewskiego (ob. ul. Wojskowa), mur. (cz. pruski mur), pocz. XX w. *
- PRZEDSZKOLE, ul. 1 Maja, mur. (cz. pruski mur), pocz. XX w. *
- POCZTA, ul. 1 Maja, mur. (cz. pruski mur), pocz. XX w.
- ZESPÓŁ PAŁACOWYO-FOLWARCZNY
 - pałac, mur., 1877-1880, arch. L. Huhn
 - kasyno, mur., pocz. XX w.
 - spichlerz, mur., 1 ćw. XX w.
 - magazyn, mur., drewn., pocz. XX w.
 - altana, drewn., pocz. XX w.
 - brama, mur. pocz. XX w.
 - park krajobrazowy, IV ćw. XIX w.

ul. Wolności

- DOM NR 76, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 78, mur., 1 ćw. XX w.
- WIEŻA CIŚNIENÍ, mur., k. XIX w.

Biedrusko Poligon

- WIEŻA OBSERWACYJNA, mur., lata 1904-1913 (na wschód od Chłudowa)
- WIEŻA OBSERWACYJNA, mur., lata 1904-1913 (polana „Sarnia Łąka”)
- WIEŻA OBSERWACYJNA, mur., lata 1904-1913 (na skraju lasu „Lody”)
- WIEŻA OBSERWACYJNA, mur., lata 1904-1913 (na terenie dawnej wsi Tworkowo),
- CMENTARZ ŻOŁNIERZY ROSYJSKICH I RADZIECKICH, lata 1914-1918; 1941-1945
- CMENTARZ WOJSKOWY NIEMIECKO-ROSYJSKO-POLSKI, k. XIX w.
- CMENTARZ (na terenie dawnej wsi Glinno)

3.2.2. CHŁUDOWO

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH:
 - kościół, drewn., 1736 r.
 - dzwonnica, drewn., 1932 r.
 - cmentarz przykościelny, XVIII w.
 - plebania, ul. Kościelna 4, mur., IV ćw. XIX w.
- CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ul. Obornicka, XIX w.
- PASTORÓWKA, ob. dom mieszkalny, ul. Poznańska 12, mur., ok. 1910 r.
- ZESPÓŁ SZKOŁY, ul. Szkolna:
 - szkoła, mur., ok. 1910 r., rozbud. I. 20 XX w. *

- ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY, ul. Kościelna:
 - pałac, ob. klasztor, mur., 1863 r. (1875 r.), spalony 1952 r., odbud. ok. 1960 r.
 - ogrodzenie z bramą, mur. - żel., k. XIX w.
 - park krajobrazowy, II poł. XIX w.
- ZESPÓŁ STACJI KOLEJOWEJ, ul. Dworcowa:
 - stacja, mur., 1905 r.
 - dom pracowników kolei nr 30, mur., pocz. XX w.
 - dom dróżnika, mur., pocz. XX w.
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
- ZAJAZD, ob. dom, ul. Poznańska 11, mur., ok. 1910 r. *

ul. Dworcowa

- DOM NR 9, mur., pocz. XX w.
- DOM NR 34, mur., 1905 r.
- DOM NR 36, mur., 1905 r.
- DOM NR 44, mur., 1905 r.

ul. Obornicka

- DOM NR 25, mur., ok. 1912 r.

ul. Poznańska

- BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY NR 13, mur., ok. 1910 r.
- DOM NR 20, mur., pocz. XX w.
- ZAGRODA NR 24:
 - budynek mieszkalno-gospodarczy, mur., ok. 1910 r.
 - stodoła, mur., ok. 1910 r.

ul. Rynek

- DOM NR 3, mur. - szach., lata 1910-1920
- DOM NR 5, mur., pocz. XX w.
- DOM NR 8, mur., pocz. XX w.
- STODOŁA W ZAGRODZIE NR 2, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Szkolna

- DOM NR 4, mur., pocz. XX w.
- DOM NR 20, mur., pocz. XX w.

ul. Wodna

- ZAGRODA NR 1:
 - dom, mur. (cz. pruski mur), ok. 1910 r.
 - stodoła, mur., ok. 1910 r.
- ZAGRODA NR 5:
 - dom, mur. (cz. pruski mur), 1910 r.
 - stodoła, szach, ok. 1910 r.

- DOM NR 7, mur., ok. 1910 r.
- MLECZARNIA (OB. RESTAURACJA), ul. Dworcowa 6, mur., ok. 1910 r.

3.2.3. CHOJNICA

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA P.W. ŚCIĘCIA JANA CHRZCICIELA:
 - ruina kościoła, mur., 1 poł. XVI w., od 1946 nie użytkowany,
 - dzwonnica, mur., 1846 r.
 - cmentarz, XIX w.

3.2.4. GOŁĘCZEWO

- UKŁAD RURALISTYCZNY, XIX w; 1902-1906 r.
- KAPLICZKA, mur., 1928 r.
- CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.
- STACJA KOLEJOWA, pruski mur, lata 1902-1906
- DOM GMINNY (OB. SZKOŁA), ul. Dworcowa 59, mur., 1905 r.
- ZESPÓŁ ZAJAZDU „Pod Żółtą Gwiazdą”, ul Dworcowa 46:
 - oberża z salą taneczną, mur., lata 1904-1906
 - stajnia, mur. (pruski mur), lata 1904-1906
- ŁAŹNIA (ob. remiza strażacka, nieużytk.), ul Dworcowa 50, mur., 1904-1906 r. *

ul. Dworcowa

(wszystkie domy proj. Paul Fischer)

- DOM NR 25 (d. 22; 11), mur., szach., 1902-1906 r.
- DOM NR 27 (d. 25/27; 10) mur., szach., 1902-1906 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 26 (d. 15) - dom z oborą mur., szach., 1902-1906 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 28 (d. 17)
 - dom, mur., szach., 1902-1906 r.
 - oborą, mur., szach., lata 1902-1906 r. **
- DOM NR 29/31 (d. 14), mur., 1902-1906 r.
- DOM NR 30 (d. 19), mur, szach. 1902-1906 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 32/34 (d. 21),
 - dom, mur., 1902-1906 r.
 - stodoła, mur., lata 1902-1906 – nie istnieje
- DOM NR 33 Z CZĘŚCIĄ GOSPODARCZĄ (d. 16), mur., 1902-1906 r.
- ZAGRODA OSADNICZA NR 35 (d. 18) - dom z bud. gosp., mur, szach., 1902-1906 r.
- ZAGRODA NR 36 (d. 25),
 - dom, mur., lata 1902-1906
 - stodoła, mur., lata 1902-1906 **
- ZAGRODA OSADNICZA NR 38 (d. 27) - dom z oborą, mur., lata 1902-1906

- ZAGRODA OSADNICZA NR 39 (d.20)
 - dom, mur., lata 1902-1906
 - stodoła, mur., lata 1902-1906 **
- ZAGRODA OSADNICZA NR 40 (d. 29),
 - dom, mur., szach., lata 1902-1906
 - obora, mur., szach, lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 42 (d. 31) - dom z oborą, mur., szach., lata 1902-1906
- DOM NR 43(d. 24), mur., szach., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 44 (d. 33),
 - dom z oborą, mur., szach., lata 1902-1906
 - stodoła, mur., szach., lata 1902-1906
- DOM NR 45 (d. 26), mur., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 47 (d. 28)
 - dom z oborą, mur., lata 1902-1906
 - stodoła, mur., lata 1902-1906 **
- ZAGRODA OSADNICZA NR 48 (d. 37) - dom z oborą, mur., szach., lata 1902-1906
- DOM NR 49 (d. 30), mur., lata 1902-1906
- DOM NR 51 (d. 32), mur., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 53 (d. 34) - dom z oborą, mur., lata 1902-1906
- DOM NR 55 (d. 36), mur. - drew., lata 1902-1906 **
- ZAGRODA OSADNICZA NR 57 (d. 38), mur. - szach., lata 1902-1906
- DOM NR 61 (d. 42), mur., 1902-1906 r.

ul. Kręta

- ZAGRODA OSADNICZA NR 3 (d. 3, 39), mur., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 15 (d. 4, 41)
 - dom, mur., 1902-1906 r.
 - obora, mur., lata 1902-1906 **
- DOM NR 6, mur., lata 1902-1906 **

ul. Lipowa

(wszystkie domy proj. Paul Fischer)

- ZAGRODA OSADNICZA NR 2 (d. 1) - dom z oborą, lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 3
 - dom z oborą, mur., szach., lata 1902-1906
 - stodoła, mur., szach., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 4 (d. 2) - dom z oborą, mur., szach., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 5 - dom z oborą, mur., lata 1902-1906
- ZAGRODA OSADNICZA NR 4a (d. 6, 4) - dom z oborą, mur., lata 1902-1906

ul. Tysiąclecia

- DOM NR 2 a (d. 1), mur., proj. Paul Fischer, lata 1904-1906
- DOM NR 3/3a (d. 4), mur. proj. Paul Fischer, lata 1904-1906

- ZAGRODA OSADNICZA NR 4 (d. 3) - dom z oborą mur., proj. Paul Fischer, lata 1904-1906
- DOM NR 7 (d. 6), mur., proj. Paul Fischer, lata 1902-1906
- DOM NR 8, mur., lata 1902-1906 **
- DOM NR 13 (d. 12), mur., proj. Paul Fischer, lata 1902-1906

3.2.5. JELONEK

- DWÓR (RZĄDCÓWKA, WILLA) (?), ul. Obornicka 2, mur., 1920 r.

3.2.6. SUCHY LAS

- SZKOŁA (OB. DOM MIESZKALNY), ul. Strażacka 2, mur., 1862 r., rozbud. 1905 r.

ul. Wojciecha Bogusławskiego

- DOM NR 13, glin. - drewn., 4 ćw. XIX w.
- DOM NR 37, mur., pocz. XX w.

ul. Rolna

- DOM NR 34, mur., pocz. XX w.
- DOM NR 39, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Stara Droga

- DOM NR 1, mur., 1907 r.
- CMENTARZ EWANGELICKI, ul. Bogusławskiego / Obornicka **

3.2.7. ZIELĄTKOWO

- SZKOŁA (OB. DOM MIESZKALNY), ul. Szkolna 1, mur., pocz. XX w.
- POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKO-FOLWARCZNEGO:
 - ośmiorak, ul. Dworcowa 2/3, mur., pocz. XX w.
 - budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Kręta 3, mur., 4 ćw. XIX w.
 - stodoła, ul. Kręta 3, mur., 4 ćw. XIX w.
 - dawn. obora ob. budynek gospodarczy, ul. Kręta 5, mur. 4 ćw. XX wieku.

ul. Dworcowa

- DOM NR 11, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 19, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 21, mur., 1 ćw. XX w.

3.2.8. ZŁOTKOWO

- CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w. *

3.2.9. ZŁOTNIKI

- ZESPÓŁ DAWNEJ SZKOŁY,
 - Szkoła, mur., 1885 r.
 - Budynek gospodarczy, mur. k. XIX wieku
- ZESPÓŁ STACJI KOLEJOWEJ
 - Stacja ul. Dworcowa 2, mur., pocz. XX w.
 - Budynek mieszkalny, mur. 1900-1910 r., ul. Dworcowa 4 (dawn. nr 31)
 - Budynek mieszkalny, mur. 1900-1910 r., ul. Dworcowa 3 (dawn. nr 33)
 - Budynek mieszkalny, mur., lata 1900-1910 ***
- ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:
 - pałac, mur., 1895 r.,
 - rządówka, mur., 4 ćw. XIX w.
 - park krajobrazowy, k. XIX w.
 - budynek mieszkalno-gospodarczy, ob. biuro, mur., 4 ćw. XIX w.
 - stajnia, mur., 1 ćw. XX w.
 - stodoła I, mur., 4 ćw. XIX w.
 - stodoła II, mur., 4 ćw. XIX w.
 - stodoła III, mur., 4 ćw. XIX w.
 - spichlerz, mur., 1881 r.
 - budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.
 - budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.
 - budynek gospodarczy, mur. - kam., 4 ćw. XIX w.
 - ogrodzenie, mur., k. XIX w.
 - dom ogrodnika, mur., ul. Słoneczna, mur., k. XIX w.
- CMENTARZ EWANGELICKI (właściciela majątku i mieszkańców wsi), pocz. XX w.

* obiekt jest własnością lub współwłasnością Gminy Suchy Las

** obiekt nieistniejący, dotychczas niewykreślony z rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

*** obiekt niezidentyfikowany w terenie

3.3. Wykaz najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

3.3.1. CHLUDOWO

- KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. WSZYSTKICH. ŚWIĘTYCH
 - późnogotycki obraz *Sacra Conversazione* Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Świętymi, z XVI w., wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 22/2 B z 1950 roku,
 - wyposażenie kościoła, wpisane do rejestru zabytków decyzją nr 392/B z 1978 roku (łącznie 3 pozycje).

Ponadto obiekty nieujęte w rejestrze zabytków:

- obraz Wszystkich Świętych z 1680 roku,
- obraz trójcy Przenajświętszej z początku XVIII wieku,
- figury drewniane Matki Boskiej i Św. Jana na belce tęczowej,
- figura Św. Józefa z Dzieciątkiem z 1744 roku z warsztatu wielkopolskiego – konserwacja figury w 1996 roku.

W ruinach kościoła pw. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela w Chojnicy (na terenach poligonu w Biedrusku), zaewidencjonowano i zarchiwizowano (karty w WUOZ w Poznaniu) 9 elementów wystroju architektonicznego.

Gmina nie dysponuje aktualnymi danymi na temat stanu zachowania zabytków ruchomych znajdujących się w rękach prywatnych lub stanowiących własność parafii rzymsko-katolickich.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków, cmentarze

3.4.1. Historyczne założenie ruralistyczne

Żadne z czterech istniejących założeń historyczno-ruralistycznych (**Chludowo, Gołęczewo, Suchy Las i Zielątkowo**), znajdujących się na terenie gminy, nie jest wpisane do rejestru zabytków. Dla najlepiej zachowanego założenia ruralistycznego w **Gołęczewie** założono osobną kartę ewidencyjną w Gminnej Ewidencji Zabytków.

3.4.2. Zabytkowe parki na terenie gminy

BIEDRUSKO

Park w założeniu pałacowo-parkowym, 4 ćw. XIX, nr rej. 1778/A z 19.01.1978 r.

Park jest przykładem XIX wiecznego parku krajobrazowego. W jego centralnej części usytuowany jest na niewielkim wzgórku pałac neoklasycystyczny (wybudowany w latach 1877-1880). Mimo wcześniejszych zaniedbań i braku pielęgnacji czytelny jest pierwotny układ kompozycyjny. Obecnie prace pielęgnacyjne i renowacyjne prowadzone są na bieżąco. Ciekawostką i przykładem małej architektury parkowej jest altana parkowa. Park nie jest utrzymany w swoich pierwotnych granicach. Podzielony został drogą z Biedruska do Bolechowa, a jego północna część traktowana jest jak teren leśny.

CHLUDOWO

Park w zespole pałacowo-parkowym, 2 poł. XIX w., nr rej. 2004/A z 14.06.1985 r.

Park pochodzi z połowy XIX wieku. Jest on reliktem założenia pałacowo-parkowego. Pałac spalił się 1952 roku. W wyniku odbudowy w 1960 roku i późniejszej adaptacji na klasztor zatarciu uległa, pierwotna bryła budynku i wystrój elewacji. Park ogrodzony jest w całości oryginalnym ogrodzeniem metalowym na ceglanej podmurówce z ozdobną bramą. Czytelny i wyraźny jest jego pierwotny układ kompozycyjny. Prace pielęgnacyjne i renowacyjne prowadzone są na bieżąco.

ZŁOTNIKI

Park w zespole dworsko-folwarcznym, k. XIX w., nr rej. 2197/A z 31.08.1990 r.

Park założony w końcu XIX wieku. Na jego wschodnim krańcu zlokalizowany jest neoklasycystyczny pałac. W wyniku podziałów geodezyjnych oraz prac renowacyjnych i porządkowych toczących się w latach 1998-1999, częściowemu zatarciu uległ pierwotny układ kompozycyjny. W 2017 roku park otoczono wysokim betonowym parkanem zakłócający osie widokowe na obiekty zabytkowe.

3.4.3. Zabytkowe cmentarze na terenie gminy

Na terenie gminy znajduje się 10 cmentarzy, w tym:

BIEDRUSKO

- cmentarz prawosławny (żołnierzy z I i II wojny światowej)
- cmentarz wojskowy z nagrobkami (polskimi, rosyjskimi i niemieckimi)

BIEDRUSKO-GLINNO

- cmentarz rodowy w Glinnie

CHLUDOWO

- cmentarz przykościelny, XVIII w.
- cmentarz rzymsko-katolicki (ul. Obornicka), XIX w.

CHOJNICA

- cmentarz przykościelny, XIX w.

GOLĘCZEWO

- cmentarz ewangelicki, pocz. XX w.

SUCHY LAS

- cmentarz ewangelicki, XIX w. (nie istnieje)

ZŁOTKOWO

- cmentarz ewangelicki, XIX w.

ZŁOTNIKI

- cmentarz ewangelicki, XX w. - cmentarz właściciela majątku i mieszkańców Złotnik

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

BIEDRUSKO-GLINNO

- grodzisko wczesnośredniowieczne - stan. 27 (AZP 50-27/30), nr rej. 2265/A z 16.12.1992 r.

3.5.2. Stanowiska o własnej formie krajobrazowej z terenu gminy

BIEDRUSKO-GLINNO

Grodzisko (Stanowisko 27) jest przykładem wczesnośredniowiecznego grodziska pierścieniowego z VII-X wieku. Położony w lesie obiekt jest dobrze zachowany i nie wymaga żadnych zabiegów konserwatorskich. **Zagrożenie dla obiektu stanowią nielegalni poszukiwacze z wykrywaczami metalu** oraz użytkownicy quadów i motocykli krosowych.

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków łącznie z funkcją oraz analizą chronologiczną

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	LICZBA OGÓŁEM	W tym stanowiska wpisane do rejestru zabytków
· grodziska	1	1
· osady	297	X
· cmentarzyska	20	X
· inne	1	X
łącznie	319	1

Jak wynika z badań archeologicznych prowadzonych na obszarach obejmujących gminę Suchy Las, teren ten był intensywnie zasiedlony przez wszystkie okresy, od pradziejów (począwszy od schyłkowego paleolitu) po okres nowożytny, czego egzemplifikacją jest około 319 (na podstawie kwerendy przeprowadzonej w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu oraz danych uzyskanych od Powiatowego

Konserwatora Zabytków w Poznaniu) zarejestrowanych tu stanowisk archeologicznych. W wykonanej w 2011 roku i zweryfikowanej w 2017-2018 oraz w grudniu 2020 roku, Gminnej Ewidencji Stanowisk Archeologicznych dla Gminy Suchy Las, figuruje 286 stanowisk archeologicznych o znanej lokalizacji. Stanowią one tylko znikomą część wszystkich stanowisk z terenu i powyższe dane mogą ulegać zmianie w toku dalszego archeologicznego rozpoznania terenu.

Analiza chronologiczno-kulturowa zarejestrowanych na terenie gminy stanowisk archeologicznych wykazała, że na terenie tym dominują pozostałości osadnictwa kultury łużyckiej, kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich) oraz z okresu wczesnego średniowiecza. Znaczącą część stanowią również stanowiska neolityczne.

Osadnictwo koncentruje się przede wszystkim wzdłuż cieków wodnych. Teren gminy Suchy Las, położony w obrębie wysoczyzny morenowej wchodzącej w skład Pojezierza Poznańskiego (nazywanej również Pagórkami Poznańskimi) oraz w tzw. Poznańskim Przełomie Warty. Rzeźba terenu jest urozmaicona licznymi wzniesieniami, przedzielonymi często zabagnionymi obniżeniami. Sieć hydrograficzną tworzą Jezioro Glinowieckie oraz wypływający z niego Strumień Młyński z odnogami Łęczynogą i Okalewo, Jezioro Gołęczewskie i uchodzące do niego cieki oraz ograniczająca od wschodu gminę rzeka Warta. Tereny wzdłuż cieków wodnych szczególnie atrakcyjne dla osadnictwa urozmaicone są rozcięciami erozyjnymi i cyplami. Na terenie gminy wyróżniono kilka szczególnych skupisk osadniczych. **Występują one w następujących rejonach:**

- Rejon Biedruska-Chojnicy
- Rejon Gołęczewa
- Rejon Glinna (wszystkie nad ciekami wodnymi i wokół podmokłych łąk)
- Rejon Chludowa
- Rejon Zielątkowa

Na obszarach obejmujących teren gminy dominują rozległe wielokulturowe osady o dużym rozrzucie materiału zabytkowego, wśród których spotyka się narzędzia krzemienne z epoki kamienia oraz materiały zabytkowe z epok brązu i żelaza. Pod względem chronologicznym przeważają osady kultury łużyckiej i przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowieczne. Za przykład mogą tu służyć osady neolityczne ze Złotnik i Złotkowa, osada z wczesnej epoki brązu w Złotnikach, kultury łużyckiej z Chludowa, osady z kultury przeworskiej w Chludowie i Złotnikach czy wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Glinnie.

Stanowiska późnośredniowieczne i nowożytnie występują przeważnie w pobliżu współczesnych miejscowości wyznaczając tym samym ich metrykę. Egzemplifikacją

mogą tu być koncentracje osadnictwa średniowiecznego w Glinnie, Chludowie, Złotnikach i Gołęczewie.

Wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie gminy podlegają ochronie konserwatorskiej w myśl Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Część stanowisk znana jest tylko na podstawie danych archiwalnych z końca XIX wieku bądź początków XX wieku, bez dokładnej lokalizacji, określającej zazwyczaj tylko miejscowość. Większość stanowisk rozpoznana jest na podstawie szczegółowych badań powierzchniowych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski. Jest to jednak rozpoznanie wstępne, przy którym określenie zarówno funkcji, jak i wartości poznawczej stanowiska może ulec zmianie po przeprowadzeniu prac wykopaliskowych. Dodatkowo zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Wyznaczony na mapach obszar stanowiska należy traktować orientacyjnie, może się bowiem okazać w trakcie realizacji prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie stanowisk lokalizowanych na podstawie obserwacji powierzchniowych.

Aby zapewnić prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych należy:

- respektować wyznaczone strefy ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wprowadzić zapis zapewniający prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, tj. założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków.

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych”

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków:

Na podstawie „Raportu o stanie zabytków w gminie Suchy Las”, wykonanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu w 2005 roku oraz kolejnych prospekcji terenowych przeprowadzonych w latach 2010-2012, 2017, 2020-2021, 2025 roku, wśród obiektów pilnie wymagających prac remontowych wspomnieć należy:

- **Kościół p.w. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Chojnicy**, obiekt znajduje się w stanie ruiny. Zachował się do wysokości gzymsu. Pozbawiony jest więźby dachowej i sklepień oraz kruchty. Ostatnie większe prace zabezpieczające przeprowadzono w 2001 roku. Dnia 16 grudnia 2024 r. odbyła się kontrola obiektu przeprowadzona przez Powiatowego Konserwatora Zabytków w obecności przedstawicieli Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych oraz przedstawiciela Urzędu Gminy Suchy Las. W wyniku kontroli zalecone zostało wykonanie oceny stanu technicznego murów, które są w złym stanie, ale stabilnym. W dniu 13 lutego 2025 roku Powiatowy Konserwator Zabytków dnia 13.02.2025 roku wydał zalecenia pokontrolne po przeprowadzonej ponownej kontroli ww. nieruchomości, która odbyła się dnia 16 grudnia 2024 roku. W dniu 19 stycznia 2026 Powiatowy Konserwator Zabytków wydał decyzję, skierowaną do prawnego zarządcy i właściciela nieruchomości, tj. Lasów Państwowych, nakazującą remont zabezpieczający kościoła pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Biedrusku, gm. Suchy Las, położony na działkach nr 53/1 i 53/2, wpisany do rejestru zabytków (pismo KZ.4123.2.00035.2024.III; KZ.KW-00078/26).
- **Łażnia- piekarnia, ostatnio remiza** (obecnie nieużytkowana) oraz **część budynków mieszkalnych** (np. przy ul. Lipowej i Tysiąclecia) **w Golęczewie** – budynki noszą ślady zawilgocenia murów, odpadających tynków, złego pokrycia połaci dachowej. Przygotowana była dokumentacja koncepcyjna i wykonawcza rewitalizacji budynku dawnej łaźni w Golęczewie, jednak na skutek decyzji finansowych Rady Gminy Suchy Las prace przy obiekcie zostały zawieszona, a obiekt zostanie prawdopodobnie sprzedany.

- **Dwór (rządówka, willa)** przy ulicy Obornickiej 2, w **Jelonku** – obiekt nieużytkowany i popadający w ruinę. W wyniku pożaru w dniu 29 czerwca 2024 r. budynek został poważnie zniszczony. Po tym wydarzeniu obiekt został zabezpieczony (ogrodzony) przed dostępem osób postronnych. Aktualnie prowadzone jest postępowanie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie wykreślenia obiektu z rejestru zabytków, wszczęte na wniosek właściciela.

W ostatnich latach podjęto prace remontowe w znacznej części zabytkowych budynków mieszkalnych położonych na terenie gminy. Zakres prowadzonych, przeważnie przez prywatnych właścicieli lub użytkowników prac remontowych, obejmuje najczęściej wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, termomodernizację budynków, wymianę pokrycia dachowego. Z jednej strony zahamowany został proces degradacji tych obiektów, z drugiej częściowo zatarciu uległ pierwotny wygląd i charakter tych obiektów.

Na uwagę zasługują podjęte prace remontowe i renowacyjne prowadzone od kilku lat przy domach mieszkalnych w Golęczewie. Przykładem mogą tu być domy przy ulicy Dworcowej 35, 49 i Lipowej 5. Trwa rewitalizacja zespołu zajazdu „Pod Żółtą Gwiazdą”, ul Dworcowa 46. Zakończone zostały prace przy dawnej sali tanecznej oraz elewacjach budynku głównego. Obecnie trwają prace we wnętrzu budynku głównego.

Jako dobry należy ocenić stan znajdujących się na terenie gminy pałaców w **Biedrusku i Złotnikach**, kościoła w **Chłudowie** oraz będących własnością Gminy budynków szkolnych w **Biedrusku, Chłudowie i Golęczewie**. W ostatnich latach została przeprowadzona udana rewitalizacja i remont dawnego kasyna w **Biedrusku**. Zakończone zostały także rewitalizacje i remonty stacji kolejowych w **Złotnikach i Golęczewie** oraz tzw. „Starego zajazdu” w **Chłudowie**.

Uporządkowania i dalszych prac pielęgnacyjnych wymagają również park przy pałacu w **Biedrusku** oraz nieczynne cmentarze w **Biedrusku, Biedrusku-Glinnie i Złotkowie**.

Stan zachowania jedyne stanowiska na terenie gminy, wpisanego do rejestru zabytków - grodziska wczesnośredniowiecznego w Biedrusku-Glinnie (stanowisko 27) jest dobry. Położony w lesie obiekt jest dobrze zachowany i nie wymaga żadnych zabiegów konserwatorskich. **Zagrożenie dla obiektu stanowią nielegalni poszukiwacze z wykrywaczami metalu** oraz użytkownicy quadów i motocykli krosowych.

Relatywnie najmniej zagrożone są stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie dużych kompleksów leśnych poligonu w Biedrusku. Z kolei największe zagrożenie dla zabytków archeologicznych na terenie Gminy Suchy Las stanowią prace

ziemne związane z rozwojem budownictwa mieszkalnego, przede wszystkim na terenie Biedruska, Chludowa, Gołęczewa, Złotnik, Suchego Lasu. W latach obowiązywania Programu planowane są następujące inwestycje wymagające robót ziemnych:

- budowa kanalizacji sanitarnej w Gołęczewie, ul. Lipowa;
- budowa kanalizacji w Suchym Lesie, ul. Zielińskiego;
- budowa pełnej infrastruktury w Złotkowie, w rejonie ul. Platynowej, Rodowej i Żelaznej;
- budowa pełnej infrastruktury w Suchym Lesie w okolicy ulicy Mokrej, Deszczowej, Wodnej, Suchej, Polnej, Chmielnej, Zakole, Strumykowej oraz ulic Lisiej, Klonowej Spokojnej i Ogrodowej;
- budowa ulic w Suchym Lesie: Brzask, przedłużenia Koźlarzowej;
- budowa ulicy św. Michała w Jelonku;
- budowa drogi serwisowej w Złotnikach, osiedle Grzybowe;
- budowa dróg na osiedlu Jesionowym w Biedrusku;
- budowa drogi ekspresowej S11 na odcinku Oborniki- Poznań;
- budowa obwodnicy Biedruska

Źródło: <https://www.suchylas.pl/samorzad-gminny/inwestycje-gminne/>

4.2. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Suchy Las na lata 2022-2030

Uchwałą Rady Gminy Suchy Las nr XLIX/561/22 z 9 września 2022 r. przyjęto Strategię Rozwoju Gminy Suchy Las na lata 2022-2030. W przyjętym dokumencie nie ma bezpośrednich odniesień do problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

4.3. Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Suchy Las

Studium zostało opracowane w 1998, a kolejne zmiany były wprowadzane w 2001, 2005 i 2007, 2009, 2013, 2015, 2016, 2021 i 2025 roku. Ujednoczony tekst studium został przyjęty Uchwałą nr XI/120/25 Rady Gminy Suchy Las z dnia 27 marca 2025 roku.

Określając cel i zakres studium, stwierdzono:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest nie tylko aktem określającym założenia lokalnej polityki przestrzennej, lecz także zawiera ustalenia wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz elementy regulacyjne w postaci lokalnych zasad zagospodarowania. (...) Studium pełni również funkcję promocyjną przez wskazanie obszarów atrakcyjnych inwestycyjnie lub turystycznie. Informuje mieszkańców, przedsiębiorców i inwestorów zewnętrznych o zamierzeniach władz lokalnych.

W części A Studium (**Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego**), w rozdziale IX *Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków dóbr kultury współczesnej* zaprezentowano aktualny stan dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Suchy Las.

W podrozdziale 1 został przedstawiony rys historyczny gminy. W podrozdziale 2 zaprezentowano w formie tabelarycznej zasoby dziedzictwa kulturowego i zabytków dóbr kultury na terenie gminy, w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. W podrozdziale 3 zaprezentowano w formie tabelarycznej wykaz zabytkowych cmentarzy zlokalizowanych na terenie gminy, liczący łącznie 10 pozycji.

W podrozdziale 4 wymieniono cztery założenia historyczno-ruralistyczne zlokalizowane na terenie gminy, tj. Chłudowo, Gołęczewo, Suchy Las i Zielątkowo, z których żadne nie jest wpisane do rejestru zabytków. W podrozdziale tym znalazła się także informacja o założeniu karty ewidencyjnej w Gminnej Ewidencji Zabytków dla założenia ruralistycznego w Gołęczewie wraz z krótkim opisem.

W podrozdziale 5 opisano miejsca pamięci narodowej i pomniki upamiętniające ważne postacie. Łącznie wymieniono kilkanaście pozycji zlokalizowanych na terenie gminy, w tym w Chłudowie, Gołęczewie, Zielątkowie, Złotnikach, Biedrusku (w tym nieistniejące Łągiewniki, Chojnice, Glinno) oraz Suchym Lesie. Stwierdzono również, że, *ważne jest ich właściwe wyeksponowanie i dbałość o ich zachowanie.*

Podrozdział 6 dotyczy stanowisk archeologicznych. Stwierdzono że na terenie gminy zlokalizowanych jest 319 stanowisk, ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków. Do najcenniejszych zaliczono grodzisko średniowieczne w Biedrusku (AZP 50-27/30), wpisane do rejestru zabytków decyzją 2265/A, z dnia 16 grudnia 1992 roku.

W podrozdziale 7 omówiono stan dziedzictwa kulturowego oraz zagrożenia dla dziedzictwa i zabytków. Wśród najbardziej zagrożonych obiektów wymieniono kościół p.w. św. Mikołaja w Chojnicy, kasyno w Biedrusku oraz m.in. budynek łaźni w Gołęczewie. Stwierdzono również, że wśród największych zagrożeń obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych gminy Suchy Las są:

- *postępująca degradacja zespołów rezydencjonalnych,*

- inwestycje o dużym negatywnym wpływie na krajobraz,
- działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali,
- inwestycje liniowe (stanowiska archeologiczne),
- remonty powodujące utratę pierwotnego wyglądu i charakteru zabytkowych obiektów,
- największe zagrożenie dla zabytków archeologicznych na terenie Gminy Suchy Las stanowią prace ziemne związane z rozwojem budownictwa mieszkalnego, przede wszystkim na terenie Biedruska, Chłudowa, Gołęczewa, Złotnik, Suchego Lasu.

W rozdziale XIII, części A Studium, Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy, za mocną stronę uznano atrakcyjność przyrodniczą i kulturową oraz atrakcyjność turystyczną gminy i regionu.

W części B Studium (**Kierunki zagospodarowania przestrzennego**), w rozdziale IV Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zawarto szczegółowe zasady postępowania w odniesieniu do poszczególnych grup zabytków, które poniżej zacytowano.

We wstępie stwierdzono, że zgodnie z art. 4. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dalej stwierdzono, że na terenie Gminy Suchy ochronie podlegają następujące obiekty i obszary:

- zabytki wpisane do rejestru zabytków,
- zabytki wpisane do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,

- *stanowiska archeologiczne ujęte w rejestrze (1 stanowisko archeologiczne) oraz wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków – zlokalizowane w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski,*
- *strefa ochrony konserwatorskiej obejmująca zabudowę w miejscowościach: Złotniki i Golęczewo.*

Ponadto stwierdzono, że należy dążyć do maksymalnej ochrony zachowanych zasobów dziedzictwa kulturowego i tworzenia warunków sprzyjających kreacji nowych wartości w harmonii z otoczeniem kulturowym i przyrodniczym. W szczególności wymagana jest ochrona obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i ich otoczenia przed zmianami mogącym spowodować degradację ich wartości historycznych, estetycznych i architektonicznych.

W podrozdziale 1 zaprezentowano szczegółowe zasady ochrony obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (wskazanych w rozdziale IX części A Studium). Stwierdzono, że w celu ochrony obiektów i obszarów zabytkowych należy uwzględnić ustalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz wytyczne konserwatorskie, w tym wyszczególnione główne kierunki działań.

W podrozdziale 2 zostały omówione zasady ochrony stanowisk archeologicznych z terenu gminy (wskazanych w podrozdziale 20 części A Studium).

Stwierdzono m.in., że w granicach ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 2265/A - grodziska średniowiecznego w obrębie geodezyjnym Biedrusko (w granicach wojskowego terenu zamkniętego), decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 16 grudnia 1992 r. obowiązuje ochrona ścisła.

Zakres ochrony stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków obejmuje zakaz prowadzenia robót budowlanych oraz innych działań faktycznych, których skutkiem byłoby przekształcenie terenu zabytku oraz nakaz uzgodnienia z konserwatorem zabytków prac porządkowych prowadzonych w obrębie zabytku.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w granicach terenów ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu należy prowadzić badania archeologiczne i uzyskać na nie pozwolenia konserwatora zabytków, stosownie do przepisów odrębnych.

W podrozdziale 3 zostały określone pozostałe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej. Stwierdzono między innymi, że dla ochrony pozostałych zasobów dziedzictwa kulturowego zaleca się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dążyć do zachowania historycznych założeń

ruralistycznych Chłudowa, Gołęczewa, Zielątkowa i Suchego Lasu oraz do utrzymania cech i charakteru jednostek osadniczych, w tym tradycyjnego budownictwa i architektury regionalnej. Zaleca się również ochronę i utrzymanie pomników, miejsc pamięci, figurek, kapliczek, krzyży przydrożnych i innych obiektów małej architektury sakralnej (o cechach zabytkowych).

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zaleca się uwzględnianie stref, osi i punktów widokowych w celu zachowania lub przywrócenia historycznej panoramy lub ekspozycji obiektów i obszarów zabytkowych oraz charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym osi widokowych założenia pałacowo-parkowego w Owińskach, widoku na krawędź doliny Samicy z drogi powiatowej nr 2061 Gołęczewo – Zielątkowo.

W przypadku stwierdzenia potrzeby ustalenia stref ochrony konserwatorskiej istnieje możliwość wprowadzenia ich w trybie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy obowiązują obecnie 174 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, uchwalane sukcesywnie od 1995 roku.

W większości przyjętych przez Radę Gminy Suchy Las uchwał po 2003 roku, w przepisach ogólnych znajduje się paragraf dotyczący zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesne. Zawarte przepisy nakazują:

- uzgadnianie z właściwym organem służby ochrony zabytków prac ziemnych związanych z zabudowaniem lub zagospodarowaniem terenu zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, oznaczonych na rysunkach planów, w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych, zgodnie z odrębnymi przepisami,
- w razie natrafienia w trakcie prac ziemnych na obiekty archeologiczne, zabezpieczenie terenu i niezwłoczne powiadomienie odpowiednich organów ochrony zabytków, a następnie przystąpienie do archeologicznych badań ratowniczych.

Teksty wszystkich uchwał dotyczących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz załączniki graficzne dostępne są na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Gminy Suchy Las.

4.5. Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Gminy w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Suchy Las przyjęto Uchwałą nr XXIX/317/21 Rady Gminy Suchy Las z dnia 28 stycznia 2021 roku.

Pierwszej częściowej zmiany uchwały dokonano Uchwałą nr XXXIX/448/21 Rady Gminy Suchy Las z dnia 25 listopada 2021 r., a drugiej Uchwałą nr VII/77/24 Rady Gminy Suchy Las z dnia 28 listopada 2024 roku.

Podstawą prawną przyjętej przez Radę Gminy Suchy Las uchwały były: art. 77 i 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 j.t.) oraz art. 40 ust. 1 i art. 41 ust.1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r., poz. 713, t.j.).

Uchwała reguluje szczegółowe kryteria i zasady przyznawania oraz rozliczania dotacji celowej na prace konserwatorskie restauratorskie i budowlane przy obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Ustalono, że dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a w odniesieniu do zabytku znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków – w wysokości 60%.

W rozdziale 2 uchwały – *Zasady składania i rozpatrywania wniosków*, określono formę ubiegania się o dotację, rodzaje załączników do wniosku oraz tryb składania, rozpatrywania, przyznania i przekazania środków dotacji celowej.

W rozdziale 3 – *Postanowienia końcowe*, ustalono, że wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Suchy Las, a także, że traci moc Uchwała nr XLIII/485/18 Rady Gminy Suchy Las z 22 marca 2018 roku w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie gminy Suchy Las.

4.6. Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Gminy w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, uregulowano zasady i warunki sytuowania oraz dopuszczalne gabaryty m.in. tablic reklamowych i urządzeń reklamowych.

Uchwała nr XLIX/571/18 Rady Gminy Suchy Las z dnia 18 października 2018 r. jest aktem prawa miejscowego, a zatem stanowi zbiór przepisów powszechnie obowiązującego na terenie gminy, skierowanym m.in. do wszystkich osób i podmiotów eksponujących reklamy. Przepisy obowiązującej uchwały regulują zasady sytuowania reklam w odniesieniu do obiektów zabytkowych, m.in.: wprowadzają zakazy sytuowania tablic reklamowych i urządzeń reklamowych:

- w zabytkowych alejach drzew oraz w strefie o promieniu 150 m od zabytków;
- w sposób zasłaniający widok od strony drogi, ciągów pieszych i placów na obiekty wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków,
- na budynkach objętych ochroną konserwatorską na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, za wyjątkiem reklam remontowo-budowlanych umieszczonych na czas trwania robót budowlanych, ale nie dłużej niż 24 miesiące.

Aktualnie (IV kwartał 2025 r.) toczą się prace nad projektem nowej uchwały krajobrazowej.

4.7. Uwarunkowania wynikające z Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych w Gminie Suchy Las

Plan został opracowany przez Wójta Gminy Suchy Las w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz Szefem Obrony Cywilnej Powiatu Poznańskiego w 2019 roku, na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25.08.2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212, poz. 2153). Plan ten jest corocznie aktualizowany. Ostatnią aktualizację Planu przeprowadzono w marcu 2025 r. według stanu na dzień 31 grudnia 2024 roku.

W rozdziale 1 planu, podano podstawy prawne jego opracowania. W rozdziale 2 zaprezentowano koncepcję działań zmierzających do ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Polega ona na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich mających na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

W rozdziale 3 planu, przedstawiono charakterystykę zasobów i rozmieszczenia zabytków na terenie Gminy oraz stopień ich spodziewanego zagrożenia, w tym podano wykazy zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz wykaz zabytków ruchomych i stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

W rozdziale 4, podano charakterystykę i rozmieszczenie zabytków objętych planem oraz stopień ich spodziewanego zagrożenia. Wśród obiektów wymieniono:

- kościół par. p.w. św. Wszystkich Świętych w Chludowie,
- pałac w Biedrusku,
- pałac w Złotnikach,
- wybrane obiekty w założeniu ruralistycznym Golęczewa.

W rozdziale 5 przedstawiono spodziewane zagrożenia zabytków na obszarze gminy Suchy Las. W rozdziale 6 przedstawiono procedury postępowania zmierzające do ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych w czasie pokoju (pożary, podtopienia, wystąpienie katastrofalnych zjawisk atmosferycznych, katastrofy budowlane, techniczne, komunikacyjne lub zniszczenia obiektów budowlanych i infrastruktury technicznej, zagrożenia środkami biologicznymi, chemicznymi,

i promieniotwórczymi, zagrożenie atakiem terrorystycznym, wynikające z zaistnienia aktów wandalizmu).

W rozdziale 7 przedstawiono zadania i procedury postępowania zmierzające do ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego (w okresie narastania zagrożenia, w czasie podwyższonej gotowości, w czasie działań wojennych).

W rozdziale 8 przedstawiono wnioski z analizy rozmieszczenia i zagrożenia zabytków oraz sposobów ich ochrony w zależności od zagrożeń.

Do planu **dołączono**:

- graficzne przedstawienie rozmieszczenia zabytków na terenie gminy Suchy Las,
- schemat oznakowania obiektów zabytkowych znakiem rozpoznawczym Konwencji Haskiej,
- zestawienie koniecznych prac dokumentacyjnych i konserwatorsko – zabezpieczających w razie wystąpienia strat i szkód w zabytkach,
- wzór arkusza aktualizacji,
- schemat organizacji łączności i alarmowania,
- schemat obiegu informacji w zakresie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- tabelaryczny wykaz zabytków nieruchomości na terenie gminy Suchy Las podlegających zabezpieczeniu w razie sytuacji kryzysowych na wypadek konfliktu zbrojnego,
- tabelaryczny wykaz zabytków ruchomych na terenie gminy Suchy Las chronionych na miejscu, w jednostkach organizacyjnych,
- wzór formularza zgłoszenia strat w zabytkach,
- wykaz jednostek organizacyjnych, instytucji, organizacji i rzeczoznawców, przewidzianych do udzielenia pomocy zabytkom w razie zagrożenia,
- graficzne przedstawienie trasy ewakuacji zabytków ruchomych.

Zgodnie z § 5. ust. 3 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, części planów ochrony zabytków zawierające informacje, których ujawnienie mogłoby przynieść szkodę chronionym zabytkom, w tym zwłaszcza dane dotyczące organizacji ochrony zabytków o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, podlegają ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych.

4.8. Uwarunkowania wynikające z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Suchy Las na lata 2017-2025

Podstawą do wszczęcia pracy w celu opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Suchy Las na lata 2017-2025 było podjęcie uchwały nr XXX/333/17 Rady Gminy Suchy Las z dnia 27 kwietnia 2017 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Suchy Las na lata 2017 – 2025. Wcześniej, uchwałą nr XXIX/327/17 z dnia 30 marca 2017 r. Rada Gminy Suchy Las wyznaczyła obszar zdegradowany oraz obszar rewitalizacji.

W **rozdziale 3** *Diagnoza obszaru rewitalizacji, w tym analiza negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych oraz analiza lokalnych potencjałów*, zaprezentowano w formie tabelarycznej rozmieszczenie obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na terenie gminy. Jednocześnie wskazano obszary i obiekty dysfunkcyjne w przestrzeni publicznej. Wśród nich wymieniono m.in.:

- budynek „Starego zajazdu” w Chłudowie (zadanie zrealizowano),
- dworzec w Golęczewie (zadanie zrealizowano),
- dawna łaźnia - remiza w Golęczewie (zadanie zawieszono),
- dworzec kolejowy z otoczeniem w Złotnikach (zadanie zrealizowano).

4.9. Uwarunkowania wynikające ze sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Suchy Las na lata 2022-2025

W trakcie obowiązywania poprzedniego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Suchy Las za lata 2022-2025 sporządzono dwa sprawozdania z jego realizacji. Są wewnętrznymi dokumentami Urzędu Gminy Suchy Las przygotowanymi w kwietniu 2024 roku za lata 2022-2023 oraz w marcu 2025 roku (za rok 2024) na podstawie danych przekazanych przez poszczególne Wydziały i Referaty tut. urzędu oraz podległe jednostki organizacyjne. W obu raportach szczegółowo przeanalizowano działania Gminy Suchy Las z realizacji założonych w Programie na lata 2022-2025 kierunków:

4.9.1. Gminna ewidencja zabytków i zabytków archeologicznych:

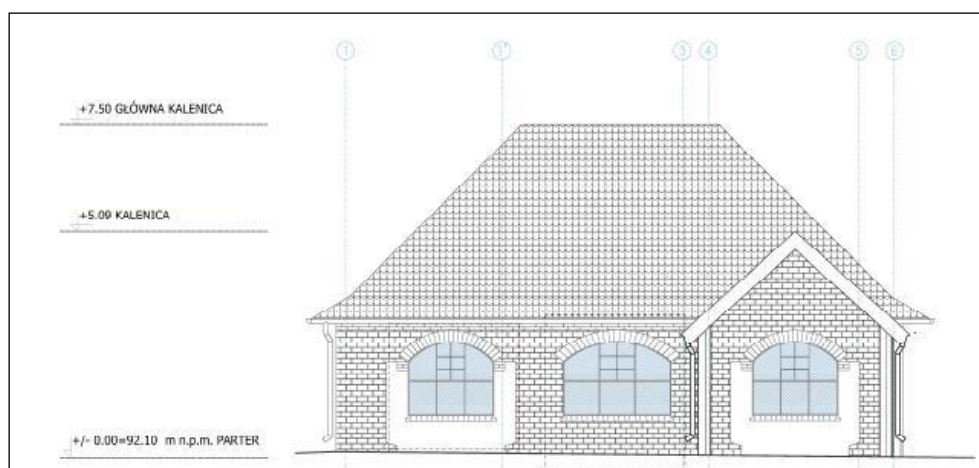
Gminna ewidencja zabytków archeologicznych, przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las nr 68/2018 w dniu 29 maja 2018 roku, była weryfikowana w 2020 roku, a następnie aktualizowana – ostatnio w 2022 roku.

4.9.2. Inwentaryzacja obiektów tzw. „małej architektury”:

W 2018 roku wykonano inwentaryzację obiektów tzw. „małej architektury”. Na terenie gminy Suchy Las zarejestrowano łącznie 54 obiekty, w tym m.in. zabytkowe krzyże i figury oraz pomniki, tablice i kamienie pamiątkowe. W trakcie obowiązywania Programu na lata 2022-2005 nie przygotowano nowych kart ewidencyjnych.

4.9.3. Renowacja obiektów zabytkowych:

W 2022 roku Gmina Suchy Las przystąpiła do prac związanych z renowacją budynku dawnej łaźni - piekarni (ostatnio remizy strażackiej) w Gołęczewie. Łączny koszt przygotowania dokumentacji wyniósł blisko 32 000 złotych (w 2022 roku - 6 346,80 zł). Prace na dokumentacją koncepcyjną zakończono w 2023 roku.

W tym samym roku udało się pozyskać dotację 900 tysięcy złotych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków na wykonanie dokumentacji wykonawczej i rozpoczęcie prac w ramach projektu *Zachowanie dziedzictwa kulturowego wzorcowej wsi Gołęczewo, gm. Suchy Las poprzez rewitalizację dawnej remizy strażackiej*. Opracowanie dokumentacji wykonawczej i rozpoczęcie prac budowlanych w zakresie przebudowy i rozbudowy budynku było planowane w 2024 roku, a zakończenie prac w roku 2025. Całkowity koszt zadania był szacowany na ok. 2 mln zł. Ostatecznie realizacji

zadania zaniechano. Decyzją nr 198/2025 z dnia 29 maja 2025 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków wyraził zgodę na sprzedaż budynku, a pierwszy przetarg ustny nieograniczony na sprzedaż tej nieruchomości ogłoszono 21 października 2025 roku.

W 2023 roku pozyskano dotację 147 tysięcy złotych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub prace budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków na rewitalizację bramy w zespole pałacowo-folwarcznym w Biedrusku. Remont bramy wykonano w 2024 roku, a łączny koszt prac wyniósł 147 575,40 zł.

Ponadto Gmina Suchy Las wspierała finansowo właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów. W latach 2022 – 2025 (w okresie obowiązywania poprzedniego programu) przyznano dotacje na łączną sumę ponad 1,2 mln zł, w tym:

- w roku 2022 - 14 dotacji na łączną kwotę 352 160 zł,
- w roku 2023 - 8 dotacji na łączną kwotę 330 000 zł,
- w roku 2024 - 9 dotacji na łączną kwotę 295 400 zł,
- w roku 2025 - 9 dotacji na łączną kwotę 272 000 zł.

Wśród obiektów objętych dofinansowaniem były zarówno te wpisane do rejestru zabytków jak i znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków gminy Suchy Las, a wśród nich:

- park krajobrazowy w Chłudowie (remont zabytkowej lodowni, remont zabytkowego ogrodzenia, renowacja zabytkowej ścieżki i kolejne etapy rewitalizacji parku,

- kasyno wojskowe w Biedrusku (wymiana stolarki okiennej, wyeksponowanie i odtworzenie oryginalnych elementów parku i ogrodu przy kasynie),
- pałac ob. dom misyjny księży Werbistów w Chludowie (wykonanie dokumentacji projektowej z programem prac konserwatorskich),
- kościół pw. Wszystkich Świętych w Chludowie (remont zabytkowego budynku kościoła i dzwonnicy oraz sporządzenie projektu budowlanego w zakresie sufitu),
- dom przy ul. Dworcowej 35 w Gołęczewie (renowacja elewacji i remont budynku mieszkalnego oraz wymianę stolarki okiennej i przyległym budynku garażowym),
- dom przy ul. Dworcowej 40 w Gołęczewie (przygotowanie projektu budowlanego, remont dachu, remont tynków i wymianę stolarki),
- dom przy ul. Dworcowej 49 w Gołęczewie (prace projektowe oraz remontowe-m.in. remont dachu, stolarka okienna),
- dom mieszkalny i budynek gospodarczy przy ul. Dworcowej 57 (wymiana stolarki okiennej),
- budynek zajazdu pod *Złotą Gwiazdą* z salą taneczną w Gołęczewie, ul. Dworcowa 46 (kolejne etapy remontu kapitalnego),
- dom mieszkalny oraz obora przy ul. Lipowej 5 w Gołęczewie (naprawa i zabezpieczenie fundamentów, murów zewnętrznych i stropów, montaż okien, drzwi wejściowych i wrót),
- dom przy ul. Tysiąclecia 7 w Gołęczewie (remont i przebudowa dachu projekt budowlany w zakresie ścian zewnętrznych i stropów),
- dawna szkoła (ob. dom mieszkalny) przy ul. Strażackiej 2 w Suchym Lesie (prace remontowe - dach),
- budynek gospodarczy przy dawnej szkole w Złotnikach, ul. Słoneczna 27 (prace remontowe - uzupełnienie spoinowania ścian, drewniany sufit),
- dom przy ul. Dworcowej 44 w Chludowie (wymiana pokrycia dachowego na nową dachówkę);
- dom w zagrodzie nr 1 przy ul. Wodnej w Gołęczewie (remont dachu).

4.9.4. Edukacja i promocja zabytków gminy Suchy Las

W szkołach podstawowych działających na obszarze gminy kontynuowano lekcje, warsztaty i programy dydaktyczne promujące lokalną historię, dziedzictwo kulturowe i zabytki. Uczniowie uczestniczyli w uroczystościach rocznicowych, takich jak wybuch II Wojny Światowej, Narodowe Święto Odzyskania Niepodległości oraz rocznica Powstania Wielkopolskiego. W ramach zajęć lekcyjnych poruszane były

tematy związane z historią, kulturą i tradycją Wielkopolski. W ramach prowadzonych zajęć realizowano różnorodne projekty edukacyjne, organizowano wycieczki oraz konkursy, które umożliwiają uczniom rozwijanie wiedzy o regionie, kulturze i historii i zabytkach zlokalizowanych na terenie gminy. Przykładem może być udział uczniów Szkoły Podstawowej nr 1 im. Wojciecha Bogusławskiego w licznych projektach i konkursach *Zapal znicz pamięci*, *Szkoła do hymnu* czy *Zapal światło wolności* oraz działalność wydawnicza. W 2022 roku ukazały się artykuły *Pamięć o grobach. O cmentarzu w Chojnicy* (Kronika Powiatu Poznańskiego, autorstwa Ryszarda Chruszczewskiego) oraz *Monografia cmentarza parafialnego w Chojnicy* (pod red. Wojciecha Chruszczewskiego) oraz Wirtualny katalog grobów Powstańców Wielkopolskich z terenu gminy Suchy Las i okolic (autorstwa Ryszarda Chruszczewskiego i Tomasza Dropikowskiego - realizator Gmina Suchy Las). Uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II, w ramach lekcji uczestniczyli w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków, temacie blokowym *Mała Wielka Ojczyzna* rocznica wybuchu II wojny światowej moja miejscowość mój region oraz brali udział w projekcie *Szkoła do hymnu*. Uczniowie Zespołu Szkół im. Ojca M. Żelazka w Chludowie prowadzili prace porządkowe przy figurze NMP w Gołęczewie i zapalali świece w miejscu pamięci z okazji 1 listopada i Święta Niepodległości. Uczniowie Szkoły Podstawowej im. 7 Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich w Biedrusku, systematycznie dbają o otoczenie pomnika 7 Pułku, cyklicznie zapalają znicze i okazjonalnie składają kwiaty. Dbają także o zabytkowy budynek swojej szkoły i jego otoczenie.

Referat Promocji Gminy podjął działania, które wpisują się w „Gminny program opieki nad zabytkami”. Działania te realizowane były m.in. poprzez „Gazetę Sucholeską”. Na łamach pisma samorządowego w niemal każdym jego wydaniu, publikowane były informacje / artykuły promujące historię obiektów zabytkowych, realizację prac podejmowanych na rzecz ich ochrony, czy organizowane wydarzenia, które odbywały się wokół miejsc pamięci narodowej. Przykładem mogą być publikacje dotyczące „Starego Baru” w Chludowie, dworca kolejowego w Złotnikach, zabytkowego cmentarza w Chojnicy, historii dwóch dworców w Glinnie, historii nieistniejącej wsi Łągiewniki, Narodowego Panteonu Powstania Wielkopolskiego w Biedrusku, historii figury Najświętszej Marii Panny w Gołęczewie remizy w Gołęczewie. Cyklicznie ukazywały się także artykuły poświęcone najważniejszym postaciom w historii gminy: Wojciecha Bogusławskiego, Romana Dmowskiego, Ojca Mariana Żelazka. Na łamach periodyku ukazywały się również informacje o gminnych dotacjach na ratowanie zabytków oraz relacje z uroczystości rocznicowych wydarzeń historycznych odbywających się na terenie gminy.

Referat Promocji Gminy Suchy Las z zakresu ochrony dziedzictwa historycznego i kulturalnego gminy w latach 2022-2024 przygotował m.in.:

- reportaże filmowe z wydarzeń i uroczystości patriotycznych, publikowane na profilu gminy na YouTube oraz Facebook,
- relację z uroczystości urodzin Romana Dmowskiego (3 sierpnia 2024 r.),
- relację z rocznicy wybuchu II wojny światowej- uroczystość w Łagiewnikach (2 września 2024 r.),
- relację z obchodów 104. Rocznicy Odzyskania przez Polskę Niepodległości w miejscach pamięci w Biedrusku, Chłudowie i Gołęczewie (11 listopada 2024 r.).

W Referacie promocji przygotowywane były także informacje o uroczystościach, informacje związane z zabytkami i miejscami pamięci publikowane w mediach społecznościowych gminy – Facebooku i Instagramie. Ponadto działa grupa na Facebooku „800 lat historii”, na której publikowane są i udostępniane informacje i materiały związane z historią gminy, w tym dotyczące zabytków.

W ramach projektu „Odkryj gminę Suchy Las” zorganizowano także cykl spacerów krajoznawczych po trzech najatrakcyjniejszych turystycznie miejscowościach w gminie: Gołęczewie, Chłudowie i Biedrusku. W 2024 r. odbyła się edycja jesienna, łącznie 3 spacerów (w każdym wzięło udział od 30 do 50 osób), a ideą spacerów była promocja historii gminy poprzez opowiadanie o niej w miejscu, z którym jest związana, pokazanie uczestnikom ciekawych miejsc i dotarcie do tych, które na co dzień są niedostępne. Głównym przewodnikiem i opiekunem merytorycznym spacerów był p. Ryszard Chruszczewski – regionalista, autor m.in. „Ilustrowanych dziejów gminy Suchy Las”, przy współudziale Grzegorza Grupińskiego w Gołęczewie (autor strony goleczewo.com), Andrzeja Młodziejewskiego w Chłudowie i Krzysztofa Łączkowskiego w Biedrusku.

4.9.5. Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej

Przez cały okres trwania Programu prowadzono prace porządkowe na nieczynnych cmentarzach oraz miejscach pamięci narodowej, zlokalizowanych na gruntach gminnych. Cykliczne prace porządkowe (8 razy w roku) prowadzone są na Cmentarzu ewangelickim w Gołęczewie przy ul. Dworcowej. Koszt rocznego utrzymania terenu wyniósł w kolejnych latach: 2022 – 3 500,00 zł, 2023 – 4 500 zł, 2024 – 4 500 zł.

4.9.6. Nadzór nad prowadzonymi robotami ziemnymi podczas realizacji inwestycji planowanych przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych

W latach 2022-2025 w ramach realizowanych przez Gminę Suchy Las inwestycji infrastrukturalnych, w przypadku zagrożenia inwestycyjnego w stosunku do zabytków archeologicznych prowadzono badania archeologiczne.

4.9.7. Gminny Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Gmina przygotowała Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, który w grudniu 2019 roku został uzgodniony z Powiatowym Konserwatorem Zabytków w Poznaniu oraz Szefem Obrony Cywilnej w Poznaniu. Zgodnie z obowiązującymi przepisami plan jest corocznie aktualizowany.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami

5.1. Cele wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5.2. Cele wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego Gminy Suchy Las

W części III studium, w rozdziale 1 określone zostały cele rozwoju:

- *zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańcom, zaspakajając ich aspiracje w sferze mieszkaniowej, socjalnej, kulturalnej, zdrowotnej i organizacji życia społecznego,*
- *zapewnienie warunków do zrównoważonego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej, technicznej w pełnej harmonii ze środowiskiem przyrodniczym.*

W części III Studium, w rozdziale 4 stwierdzono:

- *Przyjęcie przez Radę Gminy takiego programu działań samorządu, dotyczącego rozwoju przestrzennego gminy, który w pełni respektować będzie rangę zasobów środowiska kulturowego i krajobrazu zapewni godny rozwój gminy.*

Zawarte w Studium informacje o zasadach ochrony i kształtowania środowiska kulturowego będą wykorzystane do prowadzenia polityki promocyjnej i ofertowej na rzecz rozwoju gminy.

5.3. Cele wynikające z Uchwały nr XXIX/317/21 Rady Gminy Suchy Las z 28 stycznia 2021 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

Wśród najważniejszych celów gminnego programu współfinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, należy wymienić:

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Wyznaczenie podstawowych kierunków działań w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2026-2029 poprzedzone zostało analizą stopnia realizacji poprzedniego programu, obowiązującego w latach 2022-2025.

Gmina Suchy Las będzie dążyła do stosowania szczegółowych zasad ochrony poszczególnych grup zabytków podlegających ochronie konserwatorskiej, zlokalizowanych na jej terenie.

Dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków ustala się następujące zasady:

- wszelkie prace budowlane, konserwatorskie, renowacyjne i rewitalizacyjne przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi;
- zakaz lokalizacji, wszelkich inwestycji mogących przyczynić się do pogorszenia wyglądu obiektów i zespołów budowlanych, a także osi widokowych na te obiekty i zespoły, które również mogą silnie ingerować w krajobraz kulturowy oraz których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji typu: wiatraki, stacje bazowe telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe;
- wszelkie prace sanacyjno-porządkowe i wycinki drzew na terenach zabytkowych parków, a także wydzielenie działek i lokalizacja nowych obiektów wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków ustala się:

- nakaz zachowania bryły budynku i kształtu dachu;
- w przypadku budynków z elewacjami ceglanyymi lub dekoracją architektoniczną zakaz zastosowania zewnętrznego ocieplenia ścian;
- odnośnie wyglądu elewacji zewnętrznych (szczególnie elewacji frontowej) nakaz zachowania lub odtworzenia na podstawie zachowanych elementów bądź ikonografii detalu architektonicznego, także układu i kształtu okien;
- zachowanie historycznych pokryć dachowych (np. dachówka, papa) i wykluczenie pokryć typu dachówkopodobnych, blacha trapezowa, gont papowy itp.
- w zakresie kolorystyki elewacji nakaz nawiązywania do historycznych tendencji kolorystycznych występujących na danym terenie;

- zakaz instalowania reklam wielkoformatowych w sposób zakłócający wygląd budynku oraz osie widokowe na obiekty zabytkowe;
- wszelkie prace budowlane, konserwatorsko-restauratorskie mogące zmienić wygląd zabytku ujętego w gminnej ewidencji zabytków powinny być konsultowane z powiatowym konserwatorem zabytków;
- wszelkie prace rozbiórkowe, budowlane, konserwatorsko-restauratorskie, mające wpływ na zmianę wyglądu zewnętrznego wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, wydanego przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Odnośnie inwestycji związanych z nową zabudową pośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków zaleca się:

- konieczność dostosowania nowej zabudowy do kompozycji przestrzennej w zakresie usytuowania skali i bryły, kompozycji stylistycznej fasad, geometrii dachów, wysokości gzymsów i kalenic oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej;
- utrzymanie istniejących podziałów nieruchomości;
- zachowanie historycznego układu przestrzennego w zakresie rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni;
- zachowanie proporcji wysokościowych, dotyczących szczególnie lokalizacji dominant wysokościowych mających wpływ na wygląd całego zespołu budowlanego oraz jego fragmentów, ze szczególnym uwzględnieniem osi widokowych na obiekty podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wyróżniające się charakterystycznymi cechami godnymi wyeksponowania.

Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych dla zapewnienia prawidłowej ochrony należy:

- respektować wyznaczone strefy ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych;
- wprowadzić zapis zapewniający prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, tj. założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków;
- prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref

występowania stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych;

- w odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

6.1. Podstawowe kierunki działań

6.1.1. Gminna ewidencja zabytków:

Gminna ewidencja zabytków powstała w 2010 roku i została zaktualizowana w latach 2017-2018 oraz była weryfikowana na bieżąco. Bieżące aktualizacje GEZ są prowadzone w miarę potrzeby, a ostatniej takiej aktualizacji dokonano w 2022 roku. Ewidencja ma postać zbioru kart adresowych obiektów zabytkowych wskazanych wcześniej przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykaz tych obiektów znalazł się we wcześniej uchwalonych przez Radę Gminy i opiniowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dokumentach, m.in. Gminnym Programach Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016, 2018-2021, 2022-2025 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Suchy Las, a także Planie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Po zatwierdzeniu przez Wojewódzkiego Konserwatora aktualnej listy obiektów wymienionej w niniejszym Programie, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczącym prawidłowej ratyfikacji gminnej ewidencji zabytków (§18 z dnia 26 maja 2011 r.), gminna ewidencja zabytków została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las nr 44/2018 w dniu 25 kwietnia 2018 roku (z późniejszymi zmianami w gminnej ewidencji w zarządzeniach Wójta Gminy Suchy Las: nr 54/2019 z 10.04.2019 r.; nr 41/2021 z 11.03.2021 r.; nr 99/2021 z 27.07.2021 r. i nr 183/2022 z 08 11.2022 roku. Podstawowe kierunki działań:

- systematyczna weryfikacja i przygotowanie listy obiektów do wykreślenia lub ujęcia w gminnej ewidencji zabytków następować będzie w porozumieniu Wójta z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną;
- integracja gminnej ewidencji zabytków z Systemem Informacji Przestrzennej.

6.1.2. Gminna ewidencja stanowisk archeologicznych:

Gminna Ewidencja Zabytków Archeologicznych (GEZA) została przygotowana w formie zbioru kart i elektronicznej oraz mapy zbiorczej w czerwcu 2011 r. i zaktualizowana w 2017/2018 roku na podstawie kwerendy przeprowadzonej w archiwum Muzeum Archeologicznego w Poznaniu i danych udostępnionych przez Wojewódzkiego i Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Po zatwierdzeniu przez Wojewódzkiego Konserwatora aktualnej listy obiektów, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczącym prawidłowej ratyfikacji gminnej ewidencji zabytków (§18 z dnia 26 maja 2011 r.), gminna ewidencja zabytków archeologicznych została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las nr 68/2018 w dniu 29 maja 2018 roku. W grudniu 2020 roku ewidencja była weryfikowana na podstawie informacji uzyskanych od Poznańskiego Powiatowego Konserwatora Zabytków. Na 2026 rok zaplanowana jest aktualizacja GEZA w oparciu o dane pozyskane u Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Podstawowe kierunki działań:

- systematyczne uzupełnianie gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych przygotowanej w formie zbioru kart i elektronicznej;
- integracja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych z Systemem Informacji Przestrzennej.

6.1.3. Inwentaryzacja zabytków tzw. „małej architektury”

W 2018 roku przeprowadzono szczegółową inwentaryzację obiektów tzw. „małej architektury”. Wykonano karty inwentaryzacyjne łącznie 54 obiektów z terenu Gminy Suchy Las, w tym m.in. zabytkowe krzyże i figury oraz pomniki, tablice i kamienie pamiątkowe. Karty zawierają dokumentację fotograficzną wraz z krótkim opisem historycznym oraz szczegółową lokalizację i charakter własności obiektów. Podstawowe kierunki działań:

- systematyczne uzupełnianie ewidencji przygotowanej w formie zbioru kart i elektronicznej;
- integracja ewidencji obiektów tzw. „małej architektury” z Systemem Informacji Przestrzennej.

6.1.4. Renowacja obiektów zabytkowych

- Do końca 2026 roku planowana jest przebudowa przegród konstrukcyjnych i remont budynku starej Szkoły w Chłudowie wraz z przebudową drenażu opaskowego wokół budynku i sieci wewnętrznej kanalizacji deszczowej. Prace

będą prowadzone pod nadzorem inspektora z odpowiednimi uprawnieniami do obiektów zabytkowych.

- Gmina prowadzi prace nad wykonaniem dokumentacji projektowo-kosztorysowej związane z remontem szkoły w Golęczewie. Zaplanowane działania związane będą z wykonaniem kompleksowej termomodernizacji (w tym wykonanie izolacji budynku) wraz z montażem instalacji OZE (w tym magazyny energii elektrycznej), inne niezbędne prace konstrukcyjno-instalacyjne (instalacje sanitarne i elektryczne) oraz prace związane z poprawą bezpieczeństwa na terenie szkoły.
- Gmina przewiduje systematyczne przeglądy i niezbędne prace budowlane przy innych budynkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a będących jej własnością lub współwłasnością.
- Wspieranie działań zmierzających do rewitalizacji i renowacji obiektów zabytkowych niebędących własnością gminy. Gmina udziela dotacji na zasadach określonych zgodnie z uchwałą nr XXIX/317/21 Rady Gminy Suchy Las z dnia 28 stycznia 2021 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Suchy Las.

6.1.5. Ścieżki i szlaki edukacyjno - turystyczne

- W 2022 roku został opracowany i wydany przez Urząd Gminy *Przewodnik turystyczny po gminie Suchy Las- Weekendownik*. Znalazły się w nim podstawowe informacje dotyczące gminy i jej historii. Zaproponowano w nim osiem tras pieszo rowerowych: *Spacer do kosmicznych kraterów; Dębowa ścieżka; Rowerem przez wioski z historią- dwa warianty tras; Na Kokoryczowe Wzgórze; Chludowo - w cieniu klasztoru; Po wojskowym Biedrusku*. Każda trasa ma załącznik graficzny i jest szczegółowo opisana oraz ilustrowana fotografiami najważniejszych obiektów. W tekście znajdują się opisy najważniejszych zabytków oraz odnośniki do szczegółowych informacji w formie kodów QR. Przewodnik jest dostępny w formie drukowanej w Urzędzie Gminy Suchy Las i punktach informacji turystycznej w Poznaniu oraz w wersji cyfrowej na stronie Urzędu Gminy <https://www.suchylas.pl/wp-content/uploads/2022/06/Weekendownik.pdf>
- Nawiązanie współpracy z właścicielami budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępnienia.
- Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów.

6.1.6. Edukacja i promocja zabytków gminy Suchy Las

- Kontynuacja działań polegających na systematycznym zbieraniu materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty o znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków gminy Suchy Las. Zadanie to zostanie powierzone Bibliotece Publicznej działającej w ramach Ośrodka Kultury Gminy Suchy Las.
- Kontynuacja działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących najważniejszych zabytków Gminy Suchy Las na łamach lokalnej prasy, radiu, na stronach internetowych oraz w mediach społecznościowych (Referat Promocji).
- Kontynuacja tematyki, wprowadzonej do zajęć szkolnych w podległych placówkach oświatowych z terenu gminy, ochrony dóbr kultury, historii regionu i opieki nad zabytkami (m in. na lekcjach historii, polskiego, religii, wychowawczych) we współpracy szkół z Biblioteką Publiczną w Suchym Lesie.

6.1.7. Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej

Planuje się kontynuację działań porządkowych na nieczynnych cmentarzach katolickich, ewangelickich, wojskowych i wojennych oraz miejsc pamięci narodowej, zlokalizowanych na gruntach gminnych. Przewiduje się systematyczne oczyszczenia z odpadów i samosiewów oraz wykonanie ogrodzeń ich terenu (w miarę możliwości) oraz oznakowania przez umieszczenie lub odnowienie już istniejących tablic informacyjnych. Zadanie to planuje się we współpracy z placówkami oświatowymi Gminy oraz zarządcami obszarów leśnych znajdujących się w gminie.

6.1.8. Kontakty z właścicielami obiektów zabytkowych

- Wspieranie działań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów w tym w oparciu o uchwałę Rady Gminy o możliwości udzielenia dotacji celowej na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.
- Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.
- Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków.

6.1.9. Nadzór nad prowadzonymi robotami ziemnymi podczas realizacji inwestycji planowanych przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych

W przypadku inwestycji stanowiących zagrożenie dla zabytków archeologicznych realizowanych w latach obowiązywania Programu, Gmina będzie ponosić koszty badań archeologicznych wynikające z obowiązków inwestorskich.

6.1.10. Coroczna aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r., nr 212, poz. 2153) aktualizacja powinna być wykonywana corocznie.

6.2. Terminarz realizacji zadań i potencjalne źródła finansowania

Rok	Zadanie	Planowane finansowanie
2026	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktualizacja GEZA w oparciu o dane pozyskane u Powiatowego Konserwatora Zabytków w Poznaniu oraz przyjęcie jej po pozytywnym zaopiniowaniu przez WWKZ w Poznaniu zarządzeniem Wójta Gminy Suchy Las. 	Budżet gminy
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontynuacja prac związanych z remontem budynku starej szkoły w Chłudowie. ▪ Kontynuacja prac koncepcyjno- projektowych związanych z remontem szkoły w Golęczewie i podjęcie prac budowlanych. 	Budżet gminy + pozyskane fundusze zewnętrzne
2027	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontynuacja prac związanych z remontem budynku starej szkoły w Chłudowie. 	Budżet gminy
2028	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Planowane zakończenie prac związanych z remontem budynku starej szkoły w Chłudowie. 	Budżet Gminy
2029	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przygotowanie Programu opieki nad zabytkami dla gminy Suchy Las na lata 2030-2033 	Budżet gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SUCHY LAS NA LATA 2026-2029

Rok	Zadanie	Planowane finansowanie
2026-2029	<p>Zadania realizowane cyklicznie (w latach 2026-2029):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Systematyczny monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną. 	Środki własne Gminy+ do pozyskania fundusze zewnętrzne
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Systematyczne wspieranie działań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowej zgodnie z uchwałą Rady Gminy. 	Dotacja celowa z budżetu gminy
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doraźne prace remontowo-zabezpieczające obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach Gminy Suchy Las, ujętych w gminnej ewidencji zabytków. ▪ Systematyczne zbieranie materiałów źródłowych o historii Gminy Suchy Las oraz poszczególnych obiektów zabytkowych w celu ich szerszej prezentacji na stronach internetowych, w lokalnej prasie oraz wykorzystania na tablicach informacyjnych umieszczanych przy tych obiektach na planowanej trasie ścieżki turystyczno-edukacyjnej. Zadanie to wykonuje Biblioteka Publiczna Gminy Suchy Las. ▪ Kontynuacja programu lekcji podejmujących tematykę historii regionu, ochrony i opieki nad zabytkami. ▪ Cykliczne porządkowanie nieczynnych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej, znajdujących się na gruntach gminnych. ▪ Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych. ▪ Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 	Budżet gminy

7. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

- Nawiązanie współpracy z zarządcami obszarów leśnych znajdujących się na obszarze gminy Suchy Las, Wojskiem Polskim (CSWL w Poznaniu), właścicielami obiektów zabytkowych oraz z instytucjami wprowadzającymi oznakowanie obiektów na drogach w celu realizacji założeń gminnego programu opieki nad zabytkami.
- Utworzenie zarządzeniem Wójta, w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Suchy Las oraz podległych jednostek samorządowych (gminny ośrodek kultury, biblioteka, szkoły), Zespołu Koordynującego pracami realizującymi poszczególne zadania wynikające z ustaleń Programu Opieki nad Zabytkami.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Proces osiągnięcia celów Programu opieki nad zabytkami będzie monitorowany przez Zespół Koordynujący, poprzez analizę stopnia ich realizacji. Będzie ona obejmowała:

- bieżący monitoring (przynajmniej raz do roku) gminnej ewidencji zabytków, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
- ocenę zawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych;
- ocenę realizacji procesu wdrażania trasy turystyczno-edukacyjnej na terenie gminy;
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków;
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Suchy Las po upływie 2 lat funkcjonowania Programu i zakończona raportem przedkładanym Radzie Gminy Suchy Las. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i posiadaczach zabytków.

Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane m.in. przez:

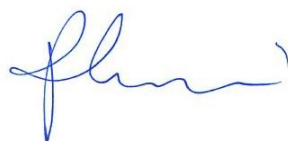
- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach swoich uprawnień tworzy programy wspierające między innymi prace służące ochronie zabytków;
- Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych m. in. jednostek sektora finansów publicznych.
- Fundusz Kościelny – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiektów. Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz.
- Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.
- Powiat Poznański - dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie powiatu poznańskiego. W minionych latach kilkakrotnie przyznano dofinansowanie z budżetu Powiatu Poznańskiego na prace remontowe przy budynku Zajazdu „Pod Żółtą Gwiazdą” w Gołęczewie.

Bibliografia

Przy opracowaniu programu korzystano z następujących opracowań dotyczących gminy Suchy Las:

1. Chruszczewski R., *Zarys historii gminy Suchy Las i jej mieszkańców*, Poznań 2010.
2. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2000.
3. Pilarczyk Z., Rewers J., *Monografia Gminy Suchy Las*, Ośrodek Kultury Gminy Suchy Las 1991.
4. Strategii Rozwoju Gminy Suchy Las na lata 2013-2020 opublikowana w marcu 2013 roku.
5. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914.
6. Piotrowski J., Witkowski R. *Chludowo – Studium Historyczno-Przestrzenne*, Suchy Las w 1994 [opracowanie wykonane na zlecenie Zarządu Gminy Suchy Las w 1994 roku, znajduje się w Bibliotece w Suchym Lesie oraz Urzędzie Gminy].
7. Kronika kościelna kościoła w Chludowie.
8. *Z dziejów Domu misyjnego w Chludowie – ojciec Józef Tyczka*.
9. *Jubileusz 700-lecia Gołęczewa*, t. II, [pod red. M. Bajera], Gołęczewo 2017.
10. Rylukowska A. *Wzorcowa wieś niemiecka – Golenhofen*. Kwartalnik Ogólnopolski *Renowacje i Zabytki* 4 (60), 2016.
11. Programu opieki nad zabytkami gminy Suchy Las na lata 2022-2025.
12. Sprawozdanie z realizacji Programu nad Zabytkami gminy Suchy Las za lata 2022-2023.
13. Sprawozdanie z realizacji Programu opieki nad Zabytkami gminy Suchy Las za rok 2024.

Program opracował na podstawie danych uzyskanych
z Urzędu Gminy Suchy Las
Przemysław Bobrowski

Suchy Las październik 2025 r.

UZASADNIENIE

do projektu uchwały nr XXIV/.../26 Rady Gminy Suchy Las z dnia 28 maja 2026 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Suchy Las na lata 2026-2029

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami został sporządzony Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Suchy Las na lata 2026-2029.

W związku z art. 87 ust. 3 ustawy, pismem z dnia 4.11.2025 r. projekt Programu został przekazany do zaopiniowania Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Pismem z dnia 23.01.2026 r., doręczonym do Urzędu Gminy Suchy Las 26.01.2026 r., znak sprawy: Po-WD.5135.15479.4.2025, Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków po konsultacji z Powiatowym Konserwatorem Zabytków przedstawił uwagi, które należało uwzględnić w projekcie Programu.

Pismem z dnia 5.02.2026 r. skorygowany projekt Programu został przekazany Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Po ponownej konsultacji z Powiatowym Konserwatorem Zabytków, pismem z dnia 1.04.2026 r., doręczonym do Urzędu Gminy Suchy Las 8.04.2026 r., znak sprawy: Po-WD.5120.15479.6.2026 / Po-WD.5135.15479.6.2026 Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków zaopiniował Program w poprawionej wersji.

Biorąc powyższe pod uwagę, podjęcie niniejszej uchwały należy uznać za zasadne.